

Анатоль Гак

Ю Л Ь

НОВЕЛА

I

Наступного дня Лара мала виїхати на Чорноморське узбережжя Кавказа в місячну відпустку. Сьогодні ж, вільна від усіх своїх обов'язків, вона дозволила собі вдатися в деякі пустощі: ось уже, мабуть, з півгодини молода жінка завітчувала перед дзеркалом свою голову. Обіч неї на невеличкому столику стояла вазочка з червоними ягодами. Лара брала по одній ягодині і старанно втикала їх зеленими хвостиками в чорносизі закрутки густого волосся. З обличчя не сходила грайлива посмішка. Іноді озиралася назад, кликала чоловіка:

— Юро! Де ти там заподівся? Іди но, подивись на свою Лару...

Але двері, що вели з кімнати до скульптурної майстерні, не прочинялися. І ніхто звідти не обзивався. Тоді Лара знову ставала лицем до дзеркала, брала з вазочки ягоди й далі завітчувала своє волосся.

Юрій з Ларою не жили, а ніби на крилах летіли. Їхні подружні стосунки були певні, сталі — ніколи не траплялося жодних сімейних незлад. Лара, скінчивши вищу школу, пішла викладати математику, а Юрій, художник, якийсь час працював у галузі живописі, після ж захопився скульптурою. Пластичний матеріал заповнив його істоту. Здавалося, Юрій назавжди змінив художницьку палітру та пензель на скульпторську зброю. Сам ще зовсім молодий, сповнений ентузіазму, він завзято брався відтворювати в скульптурних образах молоде життя. Його над усе цікавили діти. Він робив багато спроб, без кінця експериментував, шукав нових способів передавати динаміку дитячого тіла.

Найбільш Юрій працював останнього півроку, коли готував до виставки скульптурну групу: „Вихор і діти“. Для цієї роботи він витратив багато часу, енергії, виявивши при цьому не абиякий мистецький хист. У Москві, здається, не було такої вулиці, де б не побував молодий скульптор, вивчаючи натуру дитячого тіла. В майстерні в нього лежали гори

скульптурних шкіців з дитячих облич—продукт великої підготовчої роботи. Ці шкіци вражали своєю різноманітністю. Одні, набравши, хоч і несповна, живої трепетної форми, кривилися, другі сміялися, треті плакали, у четвертих на обличчях застиг холодний переляк. За окремими шкіцами Юрій ліпив суцільні фігури дітей, а з фігур у нього виросла ціла група „Вихор і діти“. Цій групі не бракувало ні мистецького задуму, ні динаміки композиції, ні конструктивної єдності. Окрім того, вона вражала своєю психологічною експресією. Здавалося, молодий скульптор втілив у неї цілу бурю пластичної динаміки.

Лара обдивилася себе в дзеркалі, повернулася лівим плечем, повела правим,—сама собі сподобалась. Обличчя сповнене цвіту, в очах веселі відблиски, а голова—мов гроно спілої калини. Забажалося стати такою перед своїм чоловіком. Пішла до майстерні.

Юрій стояв посеред приміщення, спиною до дверей. Руки тримав складені на грудях, голову відкинув назад,—оглядав групу „Вихор і діти“. Він був так захоплений, що не помітив присутності дружини.

Лара й собі спинилась очима на групі.

На великій підставці, що в центрі приміщення, гурт дітвори бореться з стихією. Діти потрапили в круговорот шаленого вихору. Стихія нещадно шарпає їх, б'є, валить з ніг, рве на них одяг, крутить їхнє тіло. Діти не піддаються. Вони всі в рухові, в боротьбі. Перемагаючи стихію, діти йдуть далі. Кроки їхні тверді, погляди відважні, як у бійців, кожна постань сповнена напруги. А вдалині вбачається перспектива: діти от-от вирвуться з лабет стихії і потім, горді з перемоги, тихо-мирно підуть далі своїм сонячним шляхом...

Юрій поворухнувся. Побачивши обіч себе Лару, він трохи зніяковів, аж ніби розгубився.

— Я й не чув, коли ти увійшла.

Але ця розгубленість враз кудись зникла. Уважний, привітливий, як і завжди, наблизився до дружини, окинув оком її завітчану голову, посміхнувся. Потім взяв Лару під руку, повів показувати їй групу.

Юрій з певним знанням і смаком, як поет свою поему, вмів читати скульптуру. Ось і зараз в своїй групі він не тільки знаходив, а, видно, й відчував такі деталі, такі психофізичні нюанси, яких Лара зовсім не помічала. Для нього скульптурні образи дітей жили насправді. Вони, здавалося, відчували, дихали, раділи, страждали. Юрій звертався до дітей, мов до живих, називав кожне на ймення, підбадьорював, закликав боротися з вихром.

— Зверни, Ларо, увагу на мого Юля,—показував він на найменшенького в групі хлопчиська.—Яке міцне. Сталь! Таких дітей може родити тільки наша велика епоха...

Цього хлопчика скульптор назвав синтетичним ім'ям, взявши для нього початкові літери свого й Лариного імен: Ю(рій) + Л(ара) = Юль.

Юрій одійшов від групи, сів у крісло, посадив поруч себе дружину, тим часом говорив:

— Я не надивлюся на них. Ці діти міцними клітинами вростуть в тіло прийдешніх поколінь. Вони житимуть цілі віки, ба навіть тисячоліття. Мене вже не буде, а вони стоятимуть на майданах соціалістичних міст і своєю формою та змістом розмовлятимуть від мого імені з людьми наступних епох...

Він не всидів — поривчасто встав і знову пішов оглядати групу. Але Лара не рухалася з місця. Останні Юрієві міркування про дітей викликали в її серці якесь дивовижне почуття. Чи це був біль, чи сум, чи образа, Лара не могла збагнути. Проте й сама вона була здивована, що не схопилася разом з Юрієм і не пішла оглядати його скульптурний твір, як це бувало щоразу в таких випадках.

Наче він своїми словами заподіяв їй якусь велику прикрість.

Але Юрій враз помітив Ларину перемену. Підійшов до дружини, взяв її за руку.

— Що тобі? З чогось незадоволена?.. Ти, будь ласка, пробач. У мене сьогодні заклопотана голова. Ось зараз я мушу піти закликати до своєї групи консультантів...

Юрій узяв її за обидві руки і тільки тепер пильно обдивився завітчану червоними ягодами голову.

— Ні, що ти, Юро! — сполошилася Лара. Захвилювалася, зніяковіла. — Я нічого... То я так... Мені, бач, спала на думку моя подорож на Кавказ. Як би було добре, коли б і ти поїхав разом зі мною. Сама я там скучатиму.

Юрій сильним рухом звів її з крісла, поставив перед собою.

— Не можу, Ларо! — весело вигукнув. — Мушу кінчати групу. До виставки залишилося мало часу. Треба поспішати. Та ти не турбуйся. Будь певна — думкою я буду разом з тобою.

І ніби на доказ правдивості своїх слів, він притягнув дружину до себе і обпалив її лице гарячим поцілунком.

— Отож сумувати тобі нема чого. Ти і я — вважай — одна істота. Мій успіх — твій успіх, мої діти — твої діти. А зараз я маю піти до НКО запросити консультантів. Нехай оглянуть мою групу і скажуть своє знавецьке слово.

Ларі сказала:

— Сподіваюсь, Юро, що ти дозволиш мені піти разом з тобою?

Він міцно стиснув дружині руки, і вони, сповнені взаємного почуття й приязні, вийшли разом з майстерні.

Марфа Данилівна хвилювалася, серце билосся, рука не зводилась, щоб натиснути на кнопку дзвінка. Жінка стала сама себе підбадьорювати. Чого вона власне хвилюється? З якої речі? Адже в неї все, що треба сказати, напоготові. За дорогу обміркувала. Ось зараз вона подзвонить. Назустріч їй — якщо є дома — вибіжить Лара. Побачивши матір, радісно вигукне: „Мамочка?! І так несподівано! Хоч би ж була телеграмою сповістила“. А слідом за Ларою вийде і Юрій. Кинуться вітатися. Але вона, мов не помічаючи їх, пройде до кімнати. Валізки з рук не випускатиме. Дочка з чоловіком здивуються: „Що вам? Чого це ви такі чудні?“ — „Сами ви чудні!“ Ну, їй заходитьсь вчитувати їм...

При цій думці Марфа Данилівна звела догори руку, сердито натиснула на кнопку. В квартирі загаласав дзвінок. Але відчиняти ніхто не поспішав. Подзвонила ще раз — тиша. Видно, нема нікого дома. Витягла з валізки ключ, який вона, гостюючи позаторік у дочки, помилково завезла з собою.

„Не чужа ж я їм, маю право увійти до їхньої квартири“. Проткнула ключем кружальце англійського замка — двері одчинилися.

У кімнаті, куди вона вступила, пахло духами. З цього зробила висновок, що Лара нещодавно кудись вийшла з дому. Марфа Данилівна поклала коло порога валізку, озирнула хазяйським оком кімнату. За той час, відколи вона тут не була, сталися деякі зміни: побільшало меблів, стіни рясніше вкрилися картинами, на підвіконнях зеленіють квіти. Але глиняних дітей, про що розповіла їй Ївга Юхимівна, її сусідка, в кімнаті не було. А Ївга Юхимівна, побувавши в Москві, привезла Марфі Данилівні невеселу звістку. У Лари в квартирі, нібито, повно якихось глиняних ляльок, а живих дітей у неї нема й не буде. Бо Юрій, коли вони одружилися, поставив Ларі умову, що в них не повинно бути дітей. Діти заважатимуть його творчій роботі. Марфа Данилівна, почувши таке, не знати як обурилась. Адже вона, Ларина мати, мала четверо дітей. Її три сини полягли в революцію. Вона родила й вирощувала їх у злиднях, у скруті. А Юрій з Ларою — молоді, здорові, мають достатки — і отаке вигадують. На старість одумуються, та може вже й пізно буде. Та як же це так? Яке вони мають право?.. Протягом двох днів Марфа Данилівна не могла знайти собі місця, а на третій — вирушила до Москви. Вона з ними поговорить, вчитає їм...

Згадуючи розповідь Ївги Юхимівни, Марфа Данилівна заглянула до другої кімнати — і там не видно глиняних дітей. Після пішла до майстерні. Переступивши через поріг, вражена, раптово спинилась. Стоїть, кроку не може далі зробити. На неї з усіх кутків дивляться глиняні діти. Повнісінько їх

тут: на столах, на підставках—усюди глиняні діти. Одні цілком викінчені, другі без ніг, треті без рук, четверті—самі голови. А обличчя, мов живі, кривляться, сміються, таращать очі...

Марфа Данилівна опам'яталася від першого вражіння, ступає далі. Картина, яку вона бачить перед собою, обурює її, дратує, викликає в ній почуття шаленого гніву. Поривчасто дихаючи, вона кидає на всі боки ненависливі погляди. Обличчя дітей здаються їй огидними. І що найдужче обурює стару жінку, так це те, що ці глиняні потвори насмішкувато витріщають на неї очі, ніби беруть її на сміх: „Ось на кого Юрій проміняв живих дітей!“

Марфа Данилівна віч-на-віч зіткнулася з хлопчиною, що сам собі стояв на невеличкій підставці. Вид у нього зухвалий, чванливий, задавакуватий. Своє підборіддя хлопець кинув на ліве плече і, глузуючи, показує їй кінчик гострого язика.

Марфа Данилівна вся затряслась і наче стратила на той час свій розум. Нестримна, на все здатна в запалі, вона схопила до рук залізного товкача, що лежав на стільці, і вдарила ним хлопця по голові. Фігура розкололася на багато частин, уламками сухої глини посипалася на підлогу. А Марфа Данилівна не могла вже спинитися. Рука її замахнулася... Перший розсипався на гамуз Юль, а за ним така сама доля спіткала і всіх його товаришів. Підлога в приміщенні вкрилася уламками глини та гіпсу. Під стелею здіймався порошок. У майстерні було наче після землетрусу...

Нарешті, задихана, хитаючись від хвилювання, Марфа Данилівна вийшла з майстерні до кімнати. Там не сіла, а впала на стілець і заплющила очі. Серце все ще не переставало колотитися, голова йшла обертом. Вона то ніби засинала і сунулася кудись униз, то раптом отямлювалась і відчувала холод у всьому тілі. Потроху поверталася до неї твереза думка. Що вона наробила? Якого лиха накоїла зопалу? Юрій ніколи їй цього не простить. А може навіть потягне до відповідальності...

Нервово тремтіння пробігло по тілу. Розплющила очі, вирівнялась на стільці, насторожилась. Авжеж, він подасть на неї до суду. Не подарує! Бож вона знищила вироби його рук...

Марфу Данилівну огорнув непереможний ляк. Думки понеслися шаленим вихром. Що їй тепер робити? Як урятувати себе? Встала, повела очима по кімнаті, ніби шукаючи порятунку. І враз блискавична думка пройняла мозок:—Тікати! Зараз же тікати звідси, доки ніхто її не побачив. На вокзал, у поїзд...

Схопила з підлоги валізку, ступнула до порога, прислухалась, чи ніхто не йде назустріч. Потім підкралася до вихідних дверей. Стукнув замок, єдиний свідок того, що трапилось в квартирі, і полохливі кроки Марфи Данилівни затупотіли сходами вниз.

Над Москвою пронеслася гроза. Дош змив з панелей по-рох, звеселив сади та парки, відсвіжив повітря. Сталося це раптово: найшла хмара, вдарив грім, почалася злива. А за п'ять хвилин—тиша, сонце і прозора блакить замість грозової хмари.

Хтось із членів консультаційної комісії подав думку про авто. Але професор Вебер засоромив його:

— Що ви, товаришу! Від такої чудової години хочете за-пакувати себе в душну коробку? Та й дорога ж тут недалеко...

Професор мав рацію. Година, справді, була чудова: мокрі панелі, здавалося, ворушились од відблисків сонця; будинки милували око своїми бадьоро-монументальними фасадами; оркестри автомобільних сирен сповняли музикою повітря.

П'ятеро людей—професор, ще двоє консультантів, Юрій та Лара—вирушили пішки. Лара йшла з професором попереду. Професор Вебер був людина похилого віку, поважний, з чепурною, мов одточеною, круглястою бородою. З Ларою він обходився по-простому, проте надзвичайно ввічливо. Його, старого мужчину, видно, тішило, що поруч з ним іде молода і не позбавлена вродливості жінка. А Ларі таксамо було приємно поговорити з уславленим мистецтвознавцем. Замолоду, вивчаючи пам'ятки мистецтва, професор Вебер об'їхав мало не весь світ: оглядав єгипетські піраміди, був на розкопинах ассирійських палаців та храмів, милувався з грецьких статуй, не раз відвідував руїни старого Рима...

Захоплена розмовою з професором, Лара не помітила, як вони опинилися в їхньому будинку.

До майстерні можна було потрапити двома дверима: або з кімнати, або з сіней. Проте двері з сіней завжди стояли замкнуті. Юрій з Ларою, а також їхні знайомі ходили до майстерні через кімнату. Але цього разу Юрій не насмівся вести консультантів через квартиру, тому він дістав ключ, що висів тут же на стіні, і одімкнув ним двері майстерні.

— Прошу, професоре!—відсторонився, дав професорові дорогу.

Професор широким кроком переступив через поріг. За ним пішли його товариші. Далі—Юрій. Останньою до майстерні увійшла Лара. Побачивши цілковитий розгром у приміщенні, присутні незрозуміло переглянулись. Юрій, сильно вражений, конвульсійно зімкнув руки, аж увесь похитнувся. Лара так само була приголомшена.

— Що це має значити?—перший обізвався професор. На його обличчі виступила густа рожевість, ніби з образи.

— Сам не знаю, професоре,—тихо, ледве чутно відказав Юрій. В його голосі чулося тремтіння.—Коли я... коли ми з дружиною виходили з дому, все було на своєму місці...

І, переборюючи себе, він пішов оглядати вікна. Лара і собі опам'яталась, метнулася до квартири, обдивилася там вікна, двері, речі,— все було ціле, все було на місці. Жодних слідів сторонньої людини. Повернулася до майстерні, сказала:

— У квартирі все ціле. Нічого там, видно, не було. Що б це могло значити?

Ще якусь хвилину в приміщенні тривала мовчанка. Після заговорили всі разом. Злочин був очевидний. Професор радив:

— Негайно ж сповістіть про це відповідні органи. Так залишити не можна. Треба розшукати злочинця.

Консультанти ходили з кутка в кут, брали до рук уламки фігур, роздивлялися, обурювались. Всіх вражала загадковість цього незвичайного вчинку. В квартирі все ціле й незрушене. Виходить, людина діяла з помсти. Але Юрій відкидав і цю думку. Хто б то мав на ньому мститися? І за що? Жодних ворогів у нього не було. Тільки якийсь маніак міг отакого наробити. Але як же він потрапив до квартири, коли вікна й двері замкнені? Проте розгром був очевидний.

Висловивши своє співчуття скульпторові, консультанти зібралися йти. Юрій провів їх до дверей. Лара йшла слідом за чоловіком. Її брав острах: що тепер може трапитися з Юрієм? Він здавався їй якимсь чудним. Поведінка його таксамо була дивовижна: Юрій весь час мовчав, консультантам на їхні запитання відповідав невпопад, а в його погляді мигтіла тривога. Щось із ним відбувалося таке, що нагадувало тишу перед бурєю. І Лара не помилилась. Як тільки вони удвох вернулися до майстерні, Юрій одразу ж сів у крісло і, спершись на руки, весь затрясся.

В приміщенні почулося ридання.

— Хто?.. За що?.. Ларо!..

Лара спочатку розгубилася. Вона ніколи не бачила в Юрія сліз, а зараз він ридав перед нею, як мала дитина. Ледве й сама не розплакалась. Але вчасно спохватилась. Ні, не плакати їй тепер треба! Вона підсіла до чоловіка близько, почала заспокоювати його. Для цього добирала якнайласкавіших слів, вкладаючи в них своє співчуття йому в його горі. І справді, ніби відчувши підтримку, Юрій стихився, витер сльози, заговорив до неї. Тепер вони вдвох пішли оглядати всю квартиру. Чи не вдсяте приглядалися до вікон, перевіряли замки коло дверей, дошукувалися слідів сторонніх ніг. Хто б міг отакого наробити?.. І не могли дійти жодного висновку. Нікого не було на прикметі, на кого б можна було подумати.

— Що ж, подзвоню до каррозшуку. Може він щось придумає.

Юрій сховався до телефона, викликав каррозшук. Примчала машина. До майстерні увійшли чоловік п'ять. Роздивлялися, розпитували, записували, фотографували. Потім сіли в авто і покотили назад.

Лара до самого вечора не спускала з Юрія очей. Він і далі не переставав турбувати її своєю поведінкою. Юрій був увесь час мовчазний, над чимсь зосереджений. То протягом довгого часу просиджував біля свого стола, то раптом схоплювався і поспішав до майстерні, то знову вертався в кімнату, сідав і вдивлявся очима в якусь одну точку на стіні.

Лара раптом згадала: завтра ж вона має їхати з дому. Ця думка стривожила її. А як же тепер вона залишить самого Юрія? І чи має право залишати його, коли людину спіткало таке нещастя?

Пішла до Юрія, сіла поруч.

— Слухай, Юро, що я тобі скажу. Звичайно, з тобою сталося велике нещастя. Я тебе розумію. Але що ж робити? Розбитих фігур швидко не поновити. Заспокойся, Юро. Не думай про це. Я певна, що ти з часом виліпиш ще кращу групу...

Вона, хитруючи, заходила до нього з усіх боків: заспокоювала, підбадьорювала, старалася розвеселити. А закінчила тим, про що сама думала.

— Поїдемо, Юро, разом на Кавказ. Спочинеш там. Забудеш. Наберешся сил. Повернешся додому, станеш до роботи...

— Але виставка ж, виставка!—не сказав, а простогнав Юрій, і в очах його заблищали сльози.

Лара ще співчутливіше заговорила:

— Ну що ж, на цей раз без тебе обійдеться. Ми з тобою, Юро, ще зовсім молоді. Ще не одна виставка буде. Бо сама я не поїду. Ідьмо, Юро...

Юрій повернув до неї своє зажурене обличчя і, замість відповіді на Ларине запитання, сказав гірко:

— Ну, от ти, Ларо, жінка. Скажи мені, чи такий самий біль відчуває мати, коли чиясь варварська рука вдирається до неї в хату і зводить з світу її улюблену дитину?

У Лари на висках застукала кров. Чогось гаряче стало. В серці відчула біль. Вона, жінка, безсила відповісти чоловікові на його запитання. І не відповість, бо вона не мати. Адже Юрій узяв з неї слово, що вона не буде мати дитини.

— Я не можу, Юро, дати тобі на твоє запитання відповіді. У мене немає дитини. Я тільки можу догадуватися про почуття жінки-матері...

Лара відчула у себе на обличчі настирливу хмаринку смутку, але поспішила спугнути її змушеною посмішкою:

— Ідьмо, Юро, на Кавказ! Ідьмо, Юрочко!..

Ласкаво-жартівливі слова посипалися на Юрієву голову. Він ще якийсь час відмовлявся, далі, зітхнувши, сказав:

— Що ж, поїдемо. Мені тепер однаково.

Лара радісно кинулася до чоловіка, обвила руками його шию і, без краю рада, міцно притулилася до його грудей.

Лара ледве світ поспішала до моря. Воно вабило її своїми холодними обіймами, могутнім трепетом хвиль, простором неосяжної далини. Пізніше удвох з Юрієм мандрували далеко в гори. Яких тільки картин, яких краєвидів, яких пейзажів вони тут не бачили! В долинах, не поворухнувшись, стоять плеса зелених трав. Трохи вище, на горі, видно гриви буйних лісів із столітніми деревами, з непролазними хащами витких рослин. Проміж лісів безмежний хаос скель, урвищ, водопадів. А над цілим гірським краєвидом встають верховини снігових гір. Вилискуючи срібними шоломами, вони ведуть свою кам'яну рать від Чорного моря до берегів далекого Каспія.

Проте Юрій і тут, серед цієї багатющої природи, не міг забути заподіяної йому кривди. Журачись, він щодня згадував свою зруйновану групу. Іноді йому спадало на думку зараз же повернутися назад до Москви і взятися поновлювати свій скульптурний твір. Але Лара спиняла його:

— Облиш, Юро, про це думати. Відпочинеш, наберешся сил,— тоді візьмешся до роботи...

Він погоджувався з нею, проте творчої думки в собі не міг припинити. Ні море, ні гори, ні краєвиди — ніщо його не вабило. Навпаки, Юрія завжди тягло в селища, до людей. Там збирав круг себе дітвору, давав їм ласощів, а сам тим часом зарисовував шкіци в своєму альбомі. При цьому так захоплювався, що зовсім забував про дружину. Ларі в таких випадках робилося прикро, але вона не виявляла цього,— завжди була з Юрієм лагідна, привітлива, чула. Супроводила його всюди, терпеливо просиджувала коло нього цілі години, хоч в душі в неї останнім часом щораз дужче давало себе відчувати якесь нове почуття — не то сум, не то ревності, не то образу. Від Юрія з цим своїм почуттям Лара покищо тайлася. Може, щось тимчасове, новими обставинами навіяне, — не варт говорити.

— Правда, Ларо, ці діти надзвичайно милі? — звертався Юрій до дружини, коли вони поверталися з якогось гірського селища. — От подивись...

Він показував їй свій альбом. Лара вдавала, що захоплена малюнками, що обличчя дітвори дуже милі, що вони їй подобаються, а десь у серці ворухилося почуття прикрості та болю. Часом аж сльози навертались на очі. І сама не знала, від чого.

Цього разу Юрій з Ларою забрели в невелике гірське селище. Напилися там води і вирушили мандрувати далі. Але при виході з селища натрапили несподівано на дитинча. Маленьке, нетямуще ходити, воно бронзовим клубочком качалося на стежці, що вела з селища в долину. Юрій спинився коло дитинчати, нагнувся, допоміг йому сісти.

— Ти подивися, Ларо, яке славне дитинча!— гукнув він захоплено.— Своїм обличчям воно нагадує мені мого Юля. Пригадуєш, найменшенький був у групі „Вихор і діти?“ Такий лоб, такий ніс, такі уста...

Юрій присів коло дитинчати, приторкнувся пальцем до його опуклого животика. Дитинча від цього розвеселилося, посміхнулось, замахало над головою рученятами. Воно справді було миле: голеньке, смагляве, з гладенькою, мов коштовна замша, шкірою. Очі — чорні, виразні, обрамлені пухнастими віями.

— Хороша дитина!— погодилась Лара і, знаючи, що йому кортить змалювати з дитини шкід, сказала:— Малюй... я почекаю.

Юрієві цього тільки й треба було. Враз розкрив свій альбом, злагодився малювати. Дитині дав до рук смачну цукерку. Малий натурщик, апетитно прицмокуючи, впився в цукерку своїми дрібними зубами.

— Вилитий Юль!

Малюючи, Юрій не переставав говорити до дитини. Називав її найулюбленішими іменами, голубив, час-од-часу гладив рукою по голівці. Здавалося, він віддає всю свою любов і ласку цій чужій, незнайомій йому дитині. Про дружину зовсім забув, ніби її не існувало на світі. Лара сиділа сама на камені, чекала, доки Юрій скінчить свою роботу. І знову відчула, як із глибини серця встає почуття якогось болю і заповоняє її істоту. Брало серце і на Юрія і на дитину. Аж сама здивувалася: до чого тут неповинне малятко, що так смачно прицмокує від солодоців м'яким ротиком?

З хати вийшла жінка, мати дитини, підступила до Юрія. Він почав вихваляти її дитину. Не знаючи російської мови, жінка довго не могла зрозуміти, що говорив їй Юрій. Коли ж второпала, про що йде річ, вся раптом розцвіла, щасливо закивала, замахала руками.

— Карош... карош!..

Мати взяла дитину на руки, пригорнула її до себе. Обличчя в неї сяяло щастям, в очах бриніли самоповага і гордість — гордість матері.

У Лари защеміло серце: тепер її нове почуття, здавалося, дійшло своїх вершин. Хотілося схопитися з каменя і бігти кудись між гори, де б ніхто не побачив її збентеженого обличчя. І раптом, мов блискавка, молода жінка зрозуміла, що почуття, яке її останнім часом бентежить і хвилює, це почуття туги за своєю дитиною, це почуття матері, що досі жило в тайниках її жіночої істоти і тільки тепер стало виявляти себе, стало зростати й оформлюватися в невідбійну силу. Пригадала умову з Юрієм. Вона не повинна бути матір'ю, вона не візьме на руки свою дитину, не пригорне її, не приголубить, як он та щаслива жінка. Сум обгорнув її всю. На очі щораз нестри-

маніше наверталися сльози. Виски стискало, серце, мов у якось передчутті, тривожно билося...

— Рушаймо, Ларо,— підійшов до неї Юрій. Захоплений думками про дитину, він не звернув уваги на її настрій. Пішли з селища. Юрій і далі вихваляв дитину.— Славне дитинча!..

Від його слів Лара вся тремтіла. Наче він гострим лезом доторкнувся її тіла. Досить би, здавалося, вихваляти ту дитину. Зрештою, не стрималася, похмуро сказала:

— Бувають і кращі!

— Не про те, Ларо, річ, що воно симпатичне, а про те, що я в ньому знайшов багато спільного з рисами мого Юля.

— Очевидно, на світі можуть існувати діти, в будові яких ще в більшій мірі могли б відбитися характерні риси твоєї творчості.

Юрій не звернув уваги на двозначність її слів, проте тон, яким були сказані ці слова, насторожив його. Він подивився скося на Лару.

— Ти наче незадоволена? Сердишся на мене? Правда, я забарився коло дитини. Та дарма. Ми своє надолужимо. По дорозі виберемося он на ту гору, і ти звідти до самого вечора будеш милуватися морем. Мир?

— Мир!— відповіла Лара, змусивши себе посміхнутися.

Одначе, збуджене останнім випадком почуття не вляглося. Думки снували далі. Лара ніби тільки тепер збагнула необачність свого вчинку, коли вона дала Юрієві згоду, що в них не буде дітей. Яка ж вона тоді була короткозора, яка легко-важна дівчинка. Невже це могло з нею трапитися? Невже Юрій все своє життя бавитиметься чужими дітьми, братиме від них усе потрібне для творення художніх образів, а вона ходитиме поруч скульптора, ніби його тінь, що обезкровила себе заради його творчої роботи? Та хіба наше малятко їй заважало б? Ні, звичайно, ні! Живорадісний сміх живої дитини тільки підніс би її.

Кривулястою стежкою спустилися в долину, потім знову вийшли на гору. Юрій вибрав затишне місце, посідали під кущем жасміну. Звідси море було перед очима. Воно відсвічувалося мільярдами іскорок, виблискувало, переливалося—могутнє, величне, прекрасне. Але цього разу і море не спроможне було вернути Ларі її веселий настрій. Вона сиділа мовчазна, сумовито вдивлялася в безкраю далечинь морської блакиті, наче летіла своїми думками далеко за обрій.

— Що з тобою, Ларо?— допитувався Юрій.— Втомилася? Чи, може, відчуваєш себе, погано?

Він починав за неї турбуватися.

— Ні, я цілком здорова...

Але Ларина відповідь і трохи не відбивала її внутрішнього переживання. Вона сама добре це відчувала, і така роздвоєність (Лара ніколи ні з чим від Юрія не таїлася) щораз дужче її

нервувала, виводила з рівноваги. А Юрій присунувся до неї зовсім близько, поклав дружині на плече руку.

— Ну що ж з тобою, Ларочко? Чи, може, я тебе чимсь образив? Скажи мені...

Не переставав допитувати. Рука його звелася з плеча, почала гладити її волосся. Ці дотики ще дужче зворушили Ларине почуття, глибше захопили її. Відчувала — ще хвилина — і вона втратить самовладання, розплачеться. Треба завчасно спинитися, треба, зрештою, перебороти наплив думок. Зімкнула уста, умисне підбадьорилася, випростала плечі. Але в цей же час відчула непереможне тремтіння в усьому тілі, з очей раптово бризнули сльози. Сама жажнулася свого стану. Захолола вся. Сиділа непорушна, а в засльозених очах туманилися відблиски осяяного сонцем моря.

— Ларо! Ти плачеш?

Юрій схопився з місця, став перед нею навколішки, очима вп'явся в обличчя дружини. Лара далі вже не могла втриматися.

— Я так не можу, Юро... Я... я... хочу...

— Чого ти хочеш?

Юрій простяг до неї руки, ніби лагодився схопити її в обійми.

— Я хочу... живої дитини!

Юрій, вражений її словами, якось увесь випростався, руки його впали донизу. Він, видно, не сподівався почути таке від своєї дружини. А Лара тепер уже не могла спинитися. Слова спадали у неї з тремтливих уст, як гірська вода з стрімких скель. Не було їм спини.

— ...Я тоді помилилася... Дала згоду, що в нас не буде дітей. Але далі так не може бути. Ти повівся зі мною егоїстично. Своїми творчими образами ти хочеш оживляти бронзу, граніт і в той же час мертвиш у мені живе життя. Ти щоразу говориш про свій обов'язок митця і ніколи не згадуєш про мій обов'язок матері...

Материнський інстинкт, що тремтить у серці кожної живої істоти, заговорив у ній повним голосом. Лара обурювалась, вимагала, просила, після знову вимагала. А Юрій тепер уже сидів обіч. Жодним словом не заперечував їй, не перебивав її, не спiniaв, — ні, слухаючи її скаргу, він напружено вдивлявся в рівну далечінь моря, і, видно, в думках його так само шуміли водоспади думок, від чого на лобі то збиралися зморшки, то розходилися.

Лара за кілька хвилин стала заспокоюватися. На Юрія не дивилася, почувала себе ніяково. Юрій собі не обзивався. Якийсь час сиділи мовчки, ніби одне одного не помічаючи. І тільки переходя Лара сказала:

— Ти не сердься, Юро. Може я зайвого тут наговорила. Але, повір, я далі так жити не можу. Я хочу своєї дитини...

Подала голос, проте на Юрія і тепер не поглянула. А за кілька хвилин почула—Юрій ніжно доторкнувся рукою до її плеча. Лара від цього дотику вся насторожилась, прислухалась, а серце запитливо завмерло: що він їй скаже?

Юрій мовчки похилив дружину до себе і ласкаво подивився їй у вічі. Цей погляд Юрія враз окрилив Лару, бо він був—Лара це відчула—не тільки виявом любові, а й виявом згоди. В серці молодой жінки завирували радощі. Якесь внутрішня сила раптом виросла в ній. Лара щораз міцніше горнулася до Юрія. А сила радощів усе росла й росла. Виникало непереможне бажання пригорнути до себе зелені ліси, обійняти кам'яні гори, приголубити море, полюбити цілий широкий світ...

V

Повернувшись з Москви додому, Марфа Данилівна не могла знайти собі спокою. Глиняні діти завдали їй не абиякого клопоту. Ходила насторожена, носила в собі почуття страху. Здавалося, от-от до кімнати увійдуть люди в міліційній формі, заберуть її і віддадуть до суду. Не раз спадало їй на думку покаятися за свій легковажний, як тепер здавалося, вчинок. Чи не краще було б дочекатися Юрія з Ларою та поговорити з ними про все толком. Може б вони її, свою матір, послушали. А тепер, чого доброго, стрясеться над нею лихо.

Але побоювання Марфи Данилівни були марні. Минуло літо з осінню, настала зима, а ніхто і не згадав про її подорож до Москви. Вона навіть листа одержала від дочки. Лара писала в своєму листі, як вони пролітували цього року. Лист був бадьорий, веселий. Про розгрім у квартирі—ні слова. З того часу Марфа Данилівна стала потроху заспокоюватися. А згодом, коли відчула, що їй ніщо не загрожує, знову збунтувалася:

„Та як же це так? Яке вони мають право? Я таки до них доберуся!“

І Марфа Данилівна давай міркувати про нову подорож до Москви. Перед цим довгий час обмірковувала, як і що, зважувала, прикидала в думці. Одне слово, коли Марфа Данилівна злагодилася їхати до Москви, настало вже нове літо.

Цього разу, прибувши в Москву, Марфа Данилівна ще довше стояла перед дверима. Ключ на цей раз залишила дома. Переступала з ноги на ногу, тіло здригалось. Серце калатало. Ось вона до них добереться, вичитає. Нехай не будуть такими розумними. Передихнула, поправила на голові хустку, потім подзвонила. Дзвінок збудоражив усю квартиру. Залопотіли ноги—вибігла Лара.

— Мамочко! А я ж тільки сьогодні надіслала тобі листа!— Далі через плече:—Юро! Мама приїхала!

Вибіг і Юрій. Здивований, проте веселий.

— Марфа Данилівна? Просимо!

Лара з Юрієм, обоє веселі й раді, шанобливо наставляють руки, щоб привітатися з матір'ю. А Марфа Данилівна, сувора, похмура, як осіння ніч, іде просто до кімнати. Вони слідкують за нею, дивуються. Знову підступають.

— Чого ти така чудна, мамочко? Може нездужаєш?

— Справді, Марфо Данилівно, може ви стомилися з дороги?

— Не хвора я і не стомилася!— сердито гримнула на них Марфа Данилівна.

Лара з Юрієм аж назад од неї відсахнулися.

— Не хвора? А чого ж ти така чудна?

— Самі ви чудні, а не я чудна!— вищірилася Марфа Данилівна і одразу ж сипнула словами:— Не хочу я з вами вітатися і прийшла я до вас не гостювати, а добре вам отут вичитати...

— За що, мамо? Кажіть толком?

— Скажу й толком. Не подивлюся. Ми он з батьком жили в яких злиднях, а й то мали четверо дітей. Усіх вигодували, виростили. Три сини за революцію полягли. Щоб вам краще жилося. А ви тепер дітей не хочете родити...

Голос Марфи Данилівни дедалі підвищувався, руки тремтіли, лице почервоніло, аж темне стало. За кілька хвилин вона вже не говорила, а погрозливо вигокувала кожне слово. Лара з Юрієм стояли приголомшені. Спочатку замішано переглядувались, не розуміли, що й до чого. Потім Лара хутко вибігла в другу кімнату.

— Ага, соромно стало, втекла,— гукнула їй услід Марфа Данилівна.— Тікай! Не буду гнатися. Мені таких дочок не треба. Я піду собі...

Марфа Данилівна поривчастим рухом одвернулася від Юрія і вже була ступнула до вихідних дверей, але в цей час їй навперейми вийшла з другої кімнати Лара. Простягнувши наперед руки, вона несла перед собою невеличку колисочку. В тій колисочці лежало немовлятко. Воно було у куценькій сорочці. Ноги і руки немовляти стирчали вгору і весь час ворухилися.

— А подивіться но, бабусю, на нашого Юліка,— перепинила Лара матір. Далі до немовляти:— Привітайся, синочку, з бабусею. Бо бабуся не одержала листа і не знає про тебе, пузанчика.

Марфа Данилівна сторопіла. Тепер вона опинилася в ставі кур'єрського поїзда, якому під час найшвидшого руху подано сигнал спинитися. Затремтіли, застогнали гальма, аж в очах заіскрилося, і стара жінка прикипіла на місці. Стоїть, дивиться— не ворухнеться. Тільки очима проймає немовлятко. А воно, м'якеньке, пухнасте, з росяними ранками на очах, ворухиться, розмахує рученятами, ніби хоче дістати бабусю за кінчик її чорної хустки.

— Твоє?—розімкнулися старій уста.

— А чиє ж? Мое!—відповіла Лара.

Серце Марфи Данилівни сповнилося бурею радощів. Не зчулася, як випала з її рук на підлогу валізка, як простягла наперед руки. Взяла від Лари колисочку з немовлям і пішла носити його по кімнаті. Спинялася біля одного вікна, переходила до другого, схилялася над дитиною, вдивлялася в її рожеві щічки, червоненькі губки, в юні очиці. А немовля, ніби відчувши ласку бабусиних очей, живіше йорзало в колисочці, меткіше розмахувало рученятами. На устах у нього, мов квіточки ранніх пролісків, витикався неспіливий смішок. Од цього дитячо-юного сміху, здавалося, світлішало в кімнаті, і люди, що тут були, відчували повність ударів життєвого пульсу, відчували радість з'єднаних сердець.

ЮРІЙ ХАЗАНОВИЧ

КОЛИ ПЕРЕМАГАЄ СТАРІСТЬ

I

Кілька днів тому Андрій дізнався, що для участі в конкурсі депо виділило два паровози і в тому числі паровоз його, Андрія Заливадного.

З усього депа тільки дві машини! Це був серйозний іспит, але й велика честь для молодого машиніста.

В перші дні Андрій не замислювався над цим, не думав, чи зможе він впоратися з таким відповідальним завданням. В перші дні ця новина збуджувала у нього лише радість, і він підкорявся їй. Але перед батьком йому не хотілося показати себе хлопчиком. І було неймовірно важко сидіти проти батька і голосом, ніби холоднуватим і чужим, розповідати про свої справи, коли хотілося раптом скочити з стільця, ухопити за руки старого і закружитися з ним в зухвалому танці. Горе, якщо зрозуміє батько цей його настрій,—висміє лихо, безжалісно. Під час розмови Андрієві здалося, немов дивиться на нього старий якось задиркувато і згори. Коли мова зайшла про конкурс на кращий паровоз, Дмитро Ілліч погладив коротенькі сріблясті вуса.

— А ти як думаєш, голубчику, ми за вас гірші, чи що?— поважно вимовив він.— Дарма, що ви молоді, а ось дамо вам очків...—і засміявся.

В цих словах Андрій почув упевненість. Цю упевненість він бачив і в прищурених батькових очах, і в його засмаглий руці, густо переплетеній жилами, і в спокійній рівній сивині. Так, батько певний своєї перемоги. А він, Андрій... Мружачи очі, він посміхнувся і, розтягуючи слова, зазираючи батькові в обличчя, сказав:

— Це, звичайно, буде видно, батьку... Якщо хочете, можемо змагання оголосити...

Батько дістав з кишені люльку, поволі насипав у неї тютюну і, запалюючи, кахикнув і знову посміхнувся. Молодість, молодість... Завжди вона така... Не стільки вже досвіду й знань, скільки сміливості...

— Змагання—кажеш?.. Ну, то що ж,—підморгнув старий і розвів руки.—Давай но спробуємо...—Він косо ворухнув вусами і простяг синові велику шерстку руку.

Андрій впіймав цю ледве помітну посмішку. Може, ця помітна батькова упевненість, ця посмішка збудили у сина якісь сумніви, можливо, й вагання, тільки він сказав тихо, траючи тороками скатерті:

— Щоправда, машина у мене, так би мовити, не того...

Нащо він це сказав?.. Адже це справжній відступ, до того ще хлоп'ячий і легкодушний. Старий зрозуміє невдалий маневр і буде дуже незадоволений.

Батько grimнув стільцем і підійшов до вікна. Андрій спідлоба дивився на широку й суху багькову постать з прямкутними плечима, на білі опуклі гудзики з залізничними значками, що виблискували на хлястику його чорної тужурки. Якусь хвилину старий мовчав, потім обернувся, замахав погрозливо пальцем:

— Ти, мені, голубок, не співай таких пісень... Знаю я!..

Насмішкувато і трохи холоднувато глянув батько і примружив очі, чи ховаючи думки, чи від диму.

Невже він, Андрій, не доведе? Три роки тому, коли він залишав рідне містечко, коли їхав до Харкова вчитись і працювати, адже тоді він не думав, що буде водієм кращого в депі комсомольського паровоза, не думав, що за цей час вже закінчуватиме робітфак, а ще за півроку буде в інституті. Він це взяв ціною густих днів, ціною незрівняно напружених років, просякнутих настирливістю, формулами й вітрами... Він повинен взяти і цю перемогу. Алеж як?..

Вже давно за вікном стояла ніч, і чути було, як у сумежній кімнаті хропів батько, а Андрій, лежачи на низенькій канапі, все ще думав про своє.

* * *

Двері йому відімкнула Ліза. Андрій майже забіг до її кімнати, пританцьовуючи й щось невиразно бурмочучи. Здається, він навіть не привітався до неї... Ліза спинилась коло дверей і кілька хвилин незрозуміло дивилась на нього. Потім вона ступнула вперед і, перевівши дихання, ледве чутно промовила:

— Що з тобою?

Він крутнувся на одній нозі, виструнчився і високо підвів голову.

— О, Лізок... Ти знаєш, хто стоїть перед тобою? Не знаєш?.. Перед тобою — переможець.

Андрій зустрів її широко розкриті очі й голосно зареготав. Ліза, напевне, гадала, що він п'яний, і намагалась впіймати його подих. Вони познайомилися в депівському осередку другого дня після приїзду Андрія, вже ось близько три роки зустрічалися опріч роботи й осередку... Але такого з ним не було.

Андрій пройшовся вздовж кімнати, дістав з кишені невеликий газетний прямокутничок, кинув його на стіл — читай!

Сів і неодривно дивився на Лізу. Пожадливий погляд кинувся сірими доріжками рядків. Андрій бачив, як куточки її губ потяглися вгору, брови раптом надломилися й злетіли. Ліза захоплено подивилась на нього.

— Що, не віриться?— всміхнувся Андрій.

Вона нічого не відповіла, лише засміялася тихо і почала перерахувати. Тоді Андрій підвівся, притулився до її шовкових кучерів, вів по рядках пальцем: „Результати змагання...— кілька холостих рухів, і палець уперся в шеренгу рідко складених літер:

— перше місце... Заливадний Андрій...“

Близько-близько коло самого Андрієвого обличчя тремтіли ясні від радості очі. Ліза махнула підстриженою білявою головкою, охайно згорнула папірець і підкинула руки на високий насип Андрієвих пліч:

— Оце я розумію! Молодець! Тільки носика задирати не слід.

Він обійняв її голову, ніжно нахилив до себе, відчув запахну й вогку теплість її подиху... В цей час рипнули двері, й показалася материна голова. Ліза відскочила і, зніяковіло посміхаючись, відвела з очей звислий кучерик.

* * *

В кімнаті був синій морок. Угорі, на самій лутці синього вікна, висіла велика чиста зоря. Віддалено і глухо співали ріжки стрілочників, дзвеніла розсипчаста і жвава трель сюржків, і зовсім близько з якоюсь люттю ревли паровози.

Лізи не було... Але він почував на своїх вустах розпалююче-теплий і п'яний її подих... Так, це лише уривчаста і хитлива дрімота. В ній він бачив себе переможцем... В цьому полохливому привадному марінні бачив підстрижену біляву Лізину головку, її очі з вогниками радості... Але якби справді так!.. Він... І як раділа б Ліза!..

Хоч які у нього з Лізою добрі взаємини, все ж ця перемога, безперечно, зміцнила б їх. А батько... Він пишатиметься своїм синком і одного разу, прийшовши до депа, розгорне перед друзями газетку:— Бачили, мовляв, як молодість заправляє... Це ж клас!..

Думка ця більше не кидала його. Вона запалювала в ньому нову пристрасть до роботи, народжувала нове і невідоме досі бажання—бажання слави... А між тим напливали важкі й сірі хмари сумнівів. Минали. Тоді ясним клаптиком неба синіла збуджена надія... І знову пливли, нагромаджуючись одна на одну...

В сумежній кімнаті хропів батько. За вікном вже згасла зоря, зовсім близько ревли паровози, і ріжки стрілочників зустрічали ранок.

В депі проти головного ходу Андрій побачив високий смуглявий лоб, глибокі запалі очі і чорненьку в легенькій сивині борідку. Він спинився, не відриваючи очей від портрета, мовчки простяг руку. Сріблястий вус покривився в посмішці, старий хитнув головою:

— Важко впізнати, правда?

Андрій довго вдивлявся в знайомі й дорогі риси, потім глянув на батька. Холодна сивина борідки, глибокі запалі очі під попелястими гілочками брів, загоріле й сухе обличчя в тоненькій павутині зморшок.

Зщуливши очі, Дмитро Іллів теж дивився на свій портрет. Він глибоко зітхнув і в задумі знизав плечима.

— Це художник з групового знімку нарисував. А знімок цей ще за тих, знаєш, вихористих років...— Дмитро Іллів махнув у повітрі рукою, знову зітхнув і з сумом похитав головою:

— Не те було, що тепер, синку, не те. Що й казати. Тоді й море було по коліно, а тепер, бач, кістки риплять...

Йшли довгим гомінливим цехом. Дмитро Іллів дивився на підлогу, мовчав. В його пам'яті виринули ці роки, і він бачив їх у сполошеному лісі багнетів, у хижо витягнутих шиях гармат, в зажерливих язиках згарищ. Він бачив себе в чорному блиску засмальцьованої шкірянки в тісній будці панцерника, бачив себе, коли знесилений лежав із простреленою ногою.

Перед Андрієвими очима стояв батько такий, яким він був на портреті. В кожній рисі його обличчя відчувалась сила, запальна й уперта... А тепер поруч із ним ішов старий, з сухими прямокутними плечима, з обличчям, на якому в густій сивині ховаються зморшки втоми і спокою. Старий намагався бути струнким, він розгинав груди і підносив голову, але роки тиснули йому на плечі, і плечі угиналися під їхньою страшною вагою.

„З гори вже іде старий, з гори“...— подумав Андрій, і йому зробилось жаль молодечих батькових сил.

Батько раптом спинився, нашорошено витягнув шию, трохи убік схилив голову. З різноголосого гамору, з безлічі звуків він відшукав якийсь один, і на цей звук повів сина. Коли вони підійшли до прилада, що ним обточували палець кривошипа, старий торкнув Андрієву руку:

— Бачив?

Прилад цей був Андріїв винахід. Лише рік тому син розповідав старому про одну думку, яка не давала йому спокою і над якою він працював. Може, не вірив старий в саму ідею винаходу, може, не вірив у сили, які збиралися підняти цю ідею,— хто зна? Та тоді, слухаючи сина, він тільки скептично посміхався й мовчав, видимо, заради пристойності. А коли

тиждень тому привезли до депа цей прилад, він перший довго й уважно розглядав його з усіх боків, пускав на холостий хід, по декілька разів обмацував кожну деталь,—адже над кожною гаечкою тут думав його син!.. Потім, прикусивши палець і примруживши очі, він ще трохи постояв над приладом і сказав уголос:

— Молодець, голубок!

— Хто молодець? — перепитав хтось з робітників.

— Андрій мій молодець,—відповів старий і пішов.

— Знаєте, вже з різних кінців листи надходять, рисунків просять,—жваво заговорив Андрій.

Якийсь час батько стояв мовчки, дивлячись, як спід маленького різця виходила довга тоненька стружка. Тоді трусонув Андрієве плече і сказав задумливо:

— Да, тобі діла закручувати можна хіба ж такі? Досвід є, науки вивчаєш усякі... А мені біда, розумієш... Думаю от над одним ділом,—все нічого, а писати почну — складу не вистає... Біда! — хитнув він головою.

Знову старий мовчав. Потім підвів голову, побачив посмішку на Андрієвих вустах і подумав, що син може зовсім інакше зрозуміти його мовчання, син може подумати, що він заздрить йому. І старий почав перевіряти свої почуття. Так, в Андрієвих руках знання, техніка... Вміння володіти цим знанням він довів своїм винаходом... Добрі думки у нього, мета хороша... До того ж у нього молодість... А що він, старий? Він старого, зовсім іншого покрою людина... У нього багато такого, чого ще не має син. Проте, син набагато вже випередив його... Та хіба може він заздрити йому? Адже батьки завжди мріють, щоб їхні діти були розумніші за них самих... А ось щодо першості, то за неї він ще постоїть...

Батькове мовчання, справді, підбадьорило Андрія. Він знав напевне, що батько думав саме про нього. Це багато значить, що він таки примусив старого замислитися. Андрій пам'ятав ту посмішку, якою зустрів батько його думки про винахід, посмішку, яка на мить захитала в ньому самому віру в розпочату справу. Навіть уже зовсім готові рисунки цього винаходу батько розглядав з тією ж такою гострою, пронизливою посмішкою спід настовбурчених брів. Андрій знав батькову натуру,—старий не вірив словам. Та тепер... Що міг він сказати тепер?.. Ось і з конкурсом те ж саме. Батько певний своєї перемоги,—він має на те право. Але та ж сама усмішка, коли вони говорили про змагання... Та вони ще поговорять! І що потім скаже старий?!

В кінці цеху, на носилках підойм, безпомічний і грізний, лежав паровоз.

— Аж ось він, мій коник,—задоволений, вимовив Дмитро Іллєч, дістаючи окуляри. Крекчучи, він зліз на паровоз. Запалив сірника, глянув у топку. Вогник здригнувся й потягся наперед.

Фіолетово-олив'яним поблиском спалахнули головки нових зв'язків, холодно блимнули буртики розвальцьованих труб, білим крилом махнула арка.

— Здається, усе,—говорив до себе.—Арматуру приладити й баста!—Розігнувся і закретів од болю в спині. Коли вже зібрався злазити, побачив Гринька й Воронова, що підійшли до паровоза й про щось говорили з Андрієм. На передостанній приступці у нього зірвалася нога, і він важко спустився на руках.

— Що це ти, Митрію?—всміхнувся Воронов.

Дмитро Іллч стояв, похитуючись, мало не падаючи. Всім тілом сперся на залізні приступці, рукою міцно тримався за поруччя.

Він трохи зсунув картуз і долонею витер крапельки поту, що рясно заблищали на його блідому чолі.

— Ні... Нічого,—кволо ворухнувся він вусом.—Нахилився,—голова заморочилась трохи... Це нічого... Пусте!..

Спершись на Андрієву руку, старий повільно зачовгав до верстата. Став похнюпившись, із зігнутими колінами, дивився собі під ноги, а поруч син і друзі з переляком в очах стежили за кожним його рухом. Кілька хвилин поринуло в важкій мовчанці. Дмитро Іллч зняв окуляри і витер хусткою очі.

— Так то, друзі, серце відмовляється...

Він замовк, і всі мовчали. Прикусив нижню губу, щоб цим хоч на мить забити внутрішній терпкий та незагігний біль. Думка про старість, про непридатність до роботи давно вже не давала йому спокою.

— Хотів я порадитись із вами,—тихо сказав Дмитро Іллч, глянувши друзям у вічі.—Важко мені на товарушці... Сили немає. З'їздився я...—і одвернувся, ніби побачив когось здаля, а насправді, щоб сховати свої старечі сльози.

Андрієві хотілось сказати батькові щось тепле, співчутливе, хотілось заспокоїти його, мовляв, не такий вже він і старий і даремно так думає про себе. Андрій шукав слова, що розвіяли б батьків сум, що повернули б йому хоч трохи колишньої бадьорості. Та глянувши на батькову постать, він сам у ці слова не повірив. Дмитро Іллч стояв, важко опершись ліктем на лещата; коліна його підломилися, голова схилилась на груди, а ліва рука звисла, немов нежива.

— Скільки ж це ти одмахав?—спитав Воронов і зашарудів рукою по неголеній щоці.

Дмитро Іллч підвів голову. Скільки? З двадцяти двох він на паровозі, незабаром йому прогуде шістдесят. Здається, так небагато, здається, він ще нічого не встиг, а проте за плечима тридцять сім років... Тридцять сім кур'єрських, громохких років, і життя наближається вже до вихідного семафора...

— А тепер ось порадьте—думаю на маневри переходити, все ж спокійніше воно...—зітхнув він.

Гринько заплющив очі і торкнув свою ріденьку борідку. Він сам думає над цим, та все не рішиться — нудно на маневрах.

— А справді, шкода з поїздами розлучатися, — звнизав плечима Дмитро Ілліч. — Та хай тільки конкурс пройде, а тоді і на маневри можна буде, і на маневрах напевне знадоблюся... Ти не думай, голубок, що я здаюся, та на печі кістки свої збираюсь складати... Ще, братику, повоюємо!..

Старий усміхнувся, жваво змахнув розкритою долонею і обернувся до друзів. Адже друзі нічого не знають... І чи може він не поділитися з ними своєю новиною?..

III

Кілька разів на день до паровоза приходив майстер. Він ставав віддалік, спускав з лоба окуляри і стежив за кожним рухом молодого машиніста, що в білій з чорними смугами майці, сидючи карачки, порався коло дишел і щось голосно наспівував. У нього спід кепки вибилась чорна пасма волосся й прилипла до лоба; засмагле, давно неголене обличчя від сажі й поту виглядало ще чорнішим. Коли Андрій підводився, старий майстер бачив широкий розльот його плечей, круті груди, руки, що грають твердими м'язами, і в нього виникала думка, що такими руками можна робити все, навіть паровоз перекинути...

Він підходив ближче, клав руку на Андрієве плече.

— Слухай, друже, ти обережніш...

Андрій витирив з обличчя піт і трохи здивовано дивився на майстра.

— А то гляди, — продовжував майстер, ховаючи у вусах посмішку, — повернешся невдало та й перевернеш машину шкереберть...

І обидва голосно сміялися.

За ці дні Андрій трохи зблід, голова його обважніла і смугляве обличчя густо поросло чорною шерстю бородою. Вночі, прийшовши з депа, він ледве встигав роздягтись і падав у ліжку. А щоб прокинутись якомога раніш, підкладав під голову кулак замість подушки. Вранці на його пом'ятих щоках незмінно рожевела широка смужка від кулака і з стомлених напіврозкритих очей виглядав сполошений сон. Спати було ніколи. За час ремонту паровоза треба було наполягти й на навчання — наближались випускні іспити. І коли знайомий бас удруге розтинався в ранковій тиші виселку, він залишав книгу і поспішав до депа. Знову непомітно вигорав день. Лише наприкінці роботи почував, як страшенним якимсь тягарем сповнювалося його тіло. Та думка про перемогу викликала у нього новий і свіжий приплив бадьорості, за нею він забував утому, і тільки вона давала йому сили, щоб поринати в науку. Проте Андрій дуже ясно розумів, що перемога

ще не така близька і що смакувати її зарано. А вчора на комсомольських зборах секретар осередку Мишко Бучнів взяв Андрія за лікоть і відійшов з ним у куток.

— Сьогодні перевіряли показники... У тебе дикі перепади...— сказав він з неприхованою тривогою.— Дуже неприємне становище— всього дві машини в конкурсі, а тут і ти здаєш... Дуже загрозливе становище...— Він схвилювано змахнув руками і переступив з ноги на ногу. Хоч Андрій і знав, що за останній місяць на його паровозі були перепади, та не думав, що вони такі великі й навіть загрозливі. Стояв, схиливши голову, і мовчки розглядав свої долоні, де в зморшки глибоко в'ївся мазут, наче шукав у них відповіді. Потім рвучко підвів голову, і Бучнів побачив, як раптом спалахнули його очі і на висках налилася синенька гадючиста жилка.

— Нічого, Мишко, ще подивимось...— сказав уголос.— Все ж, я не думаю, щоб осоромились...

Все це зіпсувало Андрієві настрої. Тому на зборах він не підійшов до Лізи, не знайшов хвилини, щоб сказати їй хоч кілька слів за ті два тижні, що вони не бачились.

Коли виходили, Ліза взяла Андрія за руку і притулилась до його твердого плеча. Мовчки вони пішли насипом. Холодні струмочки рейок, виблискуючи, бігли коло їхніх ніг, десь далеко вливаючись у темряву. Легенький вітрець налетів спереду й розпатлав волосся. Ліза глибоко зітхнула і в ту ж мить відчула, як в легкому тремтінні ширяться Андрієві груди, набираючи свіжості. Ліза заглянула йому в обличчя. Вони спинились... Над містом ішла ніч. І тут, на околиці, її прозору синяву розсікали прожектори могутнім і упертим сплетінням вогнів. В цьому світлі прохожий бачив на насипу два профілі, що злилися в один...

... Вони збігають з насипу, і перед ними розливається світла зелена вуличка. Ліза йде, схиливши голову. Мовчить. Знову він поспішає,— той самий конкурс і робітфак,— за всім цим для неї не лишається ні часу, ні уваги. Ось він завертає в її вуличку... Андрій стискує їй руку, нахилиється до її обличчя:

— Ти гніваєшся на мене?

Вона хитає білявою головою,— ні, вона не гнівається на нього й не ображається, вона все розуміє, але...

Андрій теж це розуміє, та що поробиш?..

— Нічого, ось конкурс пройде...— говорить він тихо і замовкає.

* * *

За останнім постом стрілочника кінчився виселок. Пропливали горбаті хатки, трохи хиталися, ніби кивали лисим верхів'ям, голі дерева. Андрій виглянув у вікно. Внизу, під колесами, угиналися рейки, шпали угиналися, здавалося, дихала земля, розгублено і важко. Позаду, похитуючись, грюкаючи на стиках,

мчали темночервоні „пульмани“, здіймаючи золотий вихор пилу. А назустріч біг степ, оперезаний крицевими витками рейок, біг кудись далеко вгору. Андрій голосно співав, колеса підтакували йому упевнено, чітко; в русі народжувалася радість, поривчаста, як вітер...

Андрій підхоплювався з місця і, хитаючись, широко розставивши ноги, ставав серед будки.

— Ну, як?—кричав помічникові.

— Бере на красоту!—всміхався помічник.

З тендера виліз кочегар. Обличчя його було густо вкрите сажею, лише білки очей грали разючою білістю.

— До біса спалили,—сплюнув він.—Півтендера перегорнув... І вугіллячко нічого...

— Півтендера?—ледве чутно повторив Андрій, розгублено дивлячись кочегарові у вічі.

Повагом зсунув на потилицю кепку, ще тихше додав:

— А ти кажеш—бере... Що ж це?..

Одкинув дверцята шуровки, нахилився. У нього над переніссям злилися брови, губи стиснулись і перекошилися.

— Ти, брат, топити не вмієш,—крикнув так, що не можна було не почути. Помічник дивився зза його плеча. А машиніст кричав, заглушаючи гуркіт машини й зойк полум'я:

— Аж он попід трубами прогоріло, бачиш? З боків нічого нема, свічки навкруги, а ти посередині гору накидав...

Гримнув дверцятами і долонею витер лоба.

— Пройди різаком. Я топитиму...

Андрій висунувся у вікно. Вітер полоснув в обличчя шерстю прохолодою і побіг далі, несучи якусь невгамовно-бадьору, безконечну пісню.

Давно, коли Андрій ще тільки починав працювати, батько взяв його з собою на паровоз. І перше, що зразу ж впало у вічі хлопцеві, був батьків спокій. Жодного зайвого руху, жодного зайвого слова, рука, що твердо лежить на ручці гальма, погляд пронизливий і гострий, спрямований у далечінь,—все це назавжди лишилося в Андріївій пам'яті.

Він намагався перейняти цю батькову вдачу, намагався виховати в собі цей спокій, але йому завжди чомусь доводилось поспішати, хвилюватися, метушитись...

Ось і тепер... Як можна бути спокійним, коли з кожною поїздкою на його паровозі нові перепали!.. Старий помічник захворів,—з ним, напевне, не було б цього... А може й не тільки помічник винен?..

Усю дорогу топив Андрій. Він не виходив з будки навіть на стоянках, використовуючи цей час для чистки топки, і за кілька годин йому вдалося встановити нормальне горіння. Передзвонюючись буферами, йшли запорошені глухі „пульмани“. Кінчався довгий, важкий перегін. І раптом побачив Андрій, як знизу, од коліс, потяглася блакитна стрічечка

диму. А як підходили до станції, почув важкий тривожний стукіт. На станції скочив. Курився головний підшипник і смерділо розтопленим металом. Андрій торкнувся до шийки й обпік долоню. Було ясно: витопили підшипник. Гукнув помічника. Той підбіг, сполошено зиркнув на куриво, потім на машиніста, ледве вимовив:

— Витопився!

— Витопили! — гаркнув Андрій. — Ти заливав?

Помічник кивнув головою. Андрій одкрутив маслянку. Почервонів. Тихо крізь зуби вицідив:

— Що ж ти заливав, шляпа? — і ткнув пальцем у маслянку. — Та подивись хоч...

У маслянці не було гноту.

Заплющивши очі, він шепотів щось у вітер. Звичайно, тепер на всьому крапка... І як це він?.. Старий, бач, не прогавить...

Похитуючись, стояв біля вікна, ховаючи від бригади сум і розгубленість...

IV

Дмитро Ілліч, попихуючи люлькою, сидів коло вікна. Паровоз біг у глибоку каламутну далечінь, надвое розриваючи темряву жовтим вогнем очей. В степу розтавав сніг, і земля парувала терпкими солоними пахощами. Блукала весняна дурмотна свіжість. Степ зітхав. І вітер вогким соковитим диханням обпалював машиністове обличчя. Дмитро Ілліч пожадливо хапав ротом повітря, захлинявся ним і довго кахикав. Може, саме тепер, за кілька сотень кілометрів, так само сидить похитуючись Андрій.

— Машина, каже, у мене не того... Ач який! А ти зроби, щоб вона була „того“... Зумій!..

В задушній будці тремтіло жовте гойдливе світло; зверху біля манометра і водомірного скла хиталися ліхтарики, розбризкуючи навкруги вохряні розпливчасті плями. Лише коли помічник відчиняв дверцята і кидав у топку вугілля, пільма здригалася, спихувала раптом начищена мідь арматури й запалювалося помічникове обличчя. І тоді понад паровозом, за ним, десь угорі, в повітрі, клубився вогняний пухнастий хвіст. Дмитро Ілліч поволі підводився і зазірав у топку; звідти вилітав гарячий стогін і зажерливе шипіння.

— Ну й палиш ти... — чмихаючи люлькою, кахикаючи, кричав помічникові. Той задоволено посміхався, витирав паклею тверді долоні й запитував: — Що, погано?

— Еге... Якби всі так палили, то воно ще можна б жити...

Дивився на тендер, там масно виблискувало вугілля, і в ньому мишею поралася невеличка, в'юнка кочегарова постать. Він повертався до вікна. Позаду, у пільмі, хитаючись, підморгував йому сигнальний ліхтар жовтим запорошеним

оком. Трохи схиливши голову, прислухався. Дихав паровоз рівним гарячим та важким диханням, і цей могутній подих народжував у машиніста упевненість і спокій. Спід попелястих гілочок брів він поглядав на свого помічника і раптом згадав Андрія; напевне й Андрій так само гарячий у роботі, як і цей моторний юнак...

— Андрій,— шепотів старий,— інженером буде ... Голубок ... Командиром...

Майже щодня він приходив із школи з подертими штанами—спускався верхи поручнями, і батькові доводилося читати невелику лекцію з поведінки. А одного разу не вистачило слів, і тоді у Андрійка несподівано пишно розцвіли вуха... А тепер цей Андрійко викликав батька на змагання. Життя!..

За вікном, десь в далечині свіжим трав'янистим вогником мигтів перший семафор. Засвітився обрій, заблищав манливо безліччю розсипаного квітчастого намиста.

... Зміна є... Для неї семафори в життя відкрито... А він? Ще ось трохи, і, гляди, останні атмосфери спадуть...

Дмитро Ілліч дістав з кишені годинника, підвівся і, простягнувши до ліхтаря руку, примружив очі:

— Прийдемо як слід, хлопці, точно.

Він сидів коло вікна, вітер лоскотно обпалював йому обличчя, а назустріч бігли, маячили квітчасті вогники...

V

Андрій знову взяв із стола газету, розгорнув і упився в неї важким нерухомим поглядом. Перечитавши кілька рядків, він роздратовано зім'яв її у руці, кинув і почав маршувати уздовж кімнати. В газеті сповіщали про наслідки змагання; на першому місці стояв паровоз його батька, Дмитра Ілліча Заливадного... Тепер хоч і на очі нікому не покажеться... Буде вже старому з чого посміятися... Сором... А Ліза?..

Вмить він уявив собі: Ліза дивилась на нього спідлоба, іронічно посміхаючись:—Ну й переможець... Що казати...

Він підійшов до дзеркала, довго вдивлявся і, докірливо хитаючи головою, тихо вимовив:

— Шляпа!..

Ляснув себе по лобі і зробив таку гримасу, що сам мимоволі зареготав. Знову почав ходити, щось курникаючи і голосно сміючись тим сміхом, за яким ховаються роздратовання і прикрість. Сів на ліжку й сидів довго, підперши голову обома руками. Потім узяв із стола клапоть паперу, згорнув його прямокутничком, квадратом, розгорнув стрічкою, рвав на дрібні шматки.

Він підвів голову і раптом відчув тишу. Десь далеко під підлогою скребла миша, на стіні глухо, спотикаючись, тупо-

тілі „ходики“. Час від часу доходив стогін заліза, здавалося, хтось гострив ніж — це старий Султан ходив у дворі на цепу.

Андрій вийшов. Йому назустріч, крутячи хвостом, біг Султан. Підбігши обнюхував ноги. Андрій помітив собаку лише тоді, коли наступив йому на лапу і той заскавчав на весь двір.

Буличка була широка, піщана. Уявною лінією, що відділяла небруковану дорогу від тротуара, виструнчилися молоденькі каштани. Далеко на розі щойно засвітився ліхтар. Звідкілясь дійшов приглушений вереск трамвайної осі. Андрій йшов, загузаючи в піску, і дивився в порожню далечінь вулички.

Адже колись він і топити не вмів... Брязкотів лопатою об стінку, у дверці не потрапляв. Машиніст сміявся:— Ти мені паровоза розіб'єш... Ліза вдома тепер... Він розповість їй про все, розділить з нею свій сум. Ліза зрозуміє його... Але батько...

* * *

Та коли приїздив з поїздами на ту станцію, де жили батьки, не йшов до них, не зважувався він побачитися з старим. Тільки за якихось два тижні вирішив піти.

Він здибався з батьком у депі. Дмитро Іллч зустрів сина, як і завжди, ласкаво. Навіть Андрієві здалося, ніби з якоюсь особливою увагою зазирає йому батько у вічі. Але в цьому погляді він не знайшов ні гордості, ні іронії, хоч і чекав на них. Дмитро Іллч взяв його за лікоть:

— Що новенького розкажеш, синку?

Але син нічого не відповів. Черевиком шарудів у барвистій жуželі, що іскрилася на сонці, крадькома глянув на батька. Дмитро Іллч був у своїй незмінній чорній тужурці з білими опуклими гудзиками,— вона трохи мішкувато сиділа на його прямокутних плечах,— та в невисоких, завжди вичищених чоботях. У нього під запалими очима ніби забила сажа, потемніли смужки невігдойної втоми, і коротенька кучерява борідка ще більше посивішала.

— Постарів батько... Страшенно постарів... — подумав Андрій і знову глянув на старого. Перебираючи пальцями сріблясті кільця борідки, Дмитро Іллч дивився теплим проникливим поглядом:

— Ходімо, проводиш трохи. Аж он де мою куцу напують...

Андрій подивився в той бік, куди старий простяг руку.

— Так це ж маневрушка,— не розуміючи глянув на старого.

Дмитро Іллч посміхнувся широко й одверто:

— Вона сама... Вже другий тиждень на ній...

Ця новина розвеселила Андрія. Він ніколи не сподівався, щоб батькова натура ужилася з спокоєм маневрів. Не вірив

тим батьковим словам, що в депі говорив колись старий друзям...

— От це розумно,— жваво промовив він,— ще на один десяточок сили збережете... Дуже розумно...

Коли вони спинились біля паровоза, Дмитро Ілліч поклав на Андрієве плече важку руку:

— І чого б ото сумувати, чудаче? Думаєш, не видно? Це вже ніяк не розумно,— кахикнув він і підморгнув лівим оком. — Все ж у тебе в руках...

Андрій запалив цигарку і, дивлячись на згаслий сірник, ковтнув трохи диму.

— Що ж, мабуть, ваша правда, досвіду мало, на цей раз ваша взяла...

Дмитро Ілліч зліз на паровоз і, виглянувши з дверей, весело сказав:

— Набудете, ще й нас перевершите.— І махнув рукою:

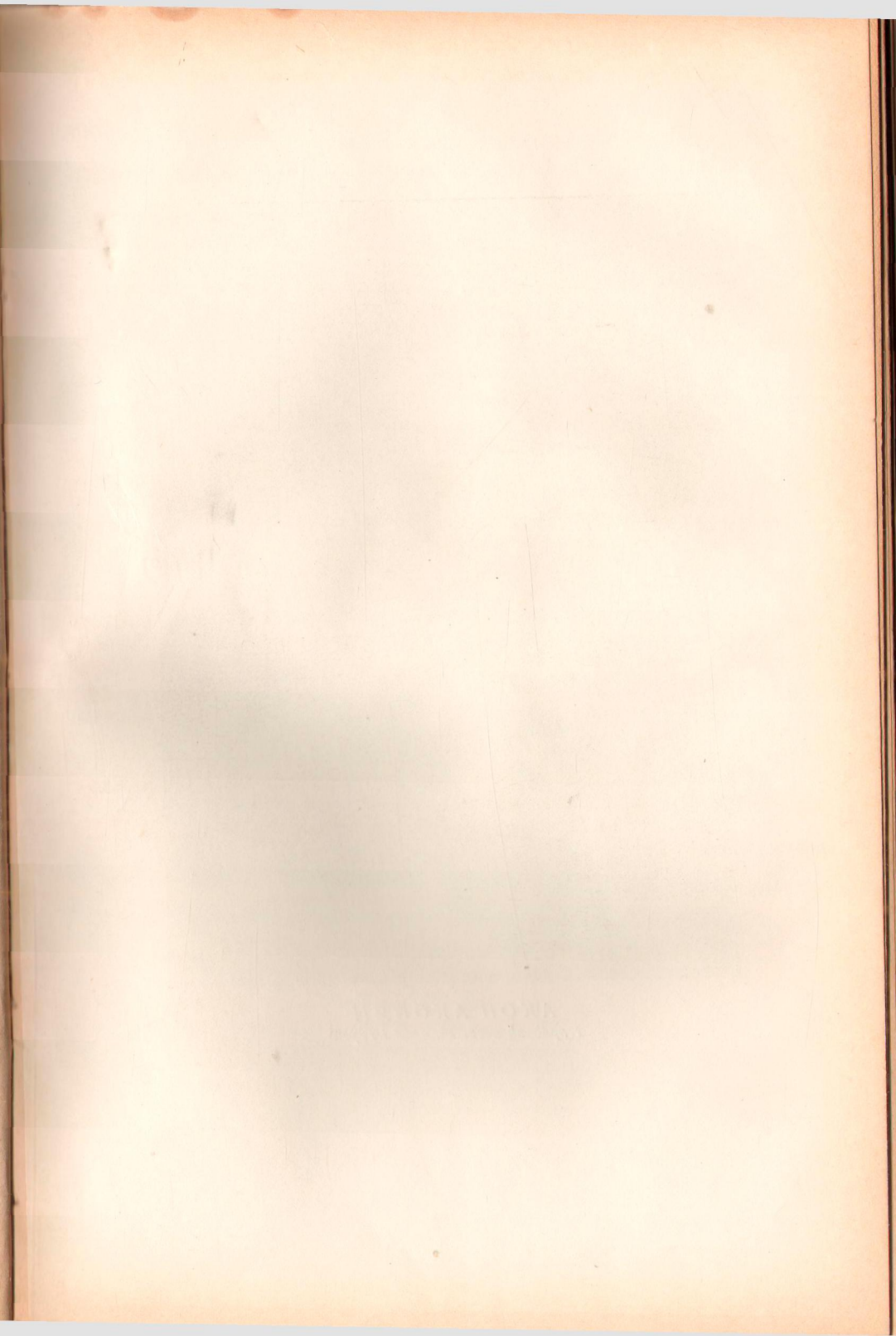
— Бувай... Ще побачимось.

Паровоз здригнувся і, захлинувшись парою, покотив дзвінкою колією. Старий висунувся з вікна, дивився вперед. Його спина не вмщувалась у вікні, тому він просував тулуб трохи боком і правим ліктем спирався на залізне підвіконня. Андрій затаївся густим димом, кинув у жужіль цигарку.

В променистій жужелі розбризкувалось сонце. Синенькою стрічкою курився недокурок. Назустріч паровозові пішов стрілочник. У нього за поясом, наче снаряд, звисав шкіряний футляр з сигнальними прапорцями. Стрілочник перекинув підойму і застиг, гордовито відставивши вперед ліву ногу. На стрілці паровоз хитнувся, над ним, угорі, біле клоччя пари зірвалось і вмить розтануло.

Гуркоту вже не чути було.

Паровоз котився в глибоку сонячну далечінь, і його, здавалося, наздоганяли дзвінки струмочки рейок.

АКОП АКОПЯН
Народний поет Вірменії і Грузії

ЕРІВАНЬ

СПІЛЦІ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ВІР-
МЕНІЇ. НАРОДНОМУ ПОЕТОВІ ВІРМЕНІЇ І
ГРУЗІЇ АКОПУ АКОПЯНУ

Дорогий Акоп Акопяне!

Радянські письменники України палко вітають Вас, ветерана вірменської пролетарської поезії, поета і громадянина великого Союзу братніх республік в день Вашого семидесятиліття.

Бажаємо Вам — основоположникові пролетарської поезії Вірменії, старішому пролетарському поетові - більшовику Радянського Союзу — довгого плодотворчого життя.

Сенченко, Кириленко, Тичина, Панч, Корнійчук,
Микитенко, Смолич, Яновський, Копиленко,
Головко, Фефер, Квітко, Іван Ле, Первомай-
ський, Ушаков, Рильський, Гофштейн, Усенко,
Кочерга, Забіла, Іваненко, Коваленко, Арк. Люб-
ченко, Бажан, Сосюра, Кулик, Патяк, Тере-
щенко, Щупак.

3 червня 1936 року
Харків.

Акоп Акопян
НА ЧЕРВОНІЙ НА ВЕСНІ

Жить ?

Як жить, то тільки на весні,
Коли скресають води,— й шум,
Могутній шум
встає від гомону, від дум.
І зелень ще така — як в сні.
Як жить, то тільки на весні.

Бій ?

Боротись — тільки на весні,
Коли громи і градний струм,
і блискавок веселий сум!
Збіжиш на гори, вийдеш в лан —
стихії плине океан.

Смерть ?

Умерти — тільки б на весні,
коли потоки рвуться з гір,
в долину з гір, на смерть у вир.
І нас геть змиє на путі;
по нас — лиш бульки золоті...

З вірменської переклав
Павло Тичина

Акоп Акопян

ЗАВОД

(ДОРЕВОЛЮЦІЙНИЙ МАЛЮНОК)

То не сад, то не ліс, то гордо стирчить

І залізо й чугун.

Ой там замість трав там колюча сіть

переплутаних струн.

Ні кривих,

ні пташини —

тільки біг, тільки гамір коліс

у безумнім кондерті машини.

Ой, там спека і чад, задихається люд!

не струмні дзюркочуть — струменем піт.

Цвіт —

кров виступає, капає в труд.

А навкруг:

крики,

димарі великі

і дим у формі дуг...

З вірменської переклав

Павло Тичина

Г. Гельфандбейн

ПОЕЗІЯ СОЦІАЛІСТИЧНОГО КИЄВА¹

Видана у 1932 році відома збірка поезій Максима Рильського „Знак терезів“ справді була поворотною, етапною в його творчості збіркою. Найвидатніший представник колишньої так званої української школи неокласиків, Рильський недвозначно здекларував у цій книзі відхід від позицій, що він їх посідав протягом 20 попередніх років своєї літературної діяльності, категорично проголосив початок своєї творчої перебудови. Але далі загальних декларацій власних обов'язків як поета і громадянина, далі риторичних роздумувань над найрізноманітнішими питаннями Рильський у збірці „Знак терезів“ не пішов. У цій книзі вже небагато було від старого Рильського з його ігноранцією громадського життя й соціальних проблем, з його пасивним спогляданням і естетським милуванням картинами природи, алеж надзвичайно мало було ще елементів нового Рильського. За деклараціями, які свідчили про щире й конкретне усвідомлення поетом завдань перебудови, мусила піти певна творча продукція, поетичні твори нової, вищої якості. Збірка „Київ“ саме й становить собою (правда, далеко ще недовіршений) зразок такої поезії. Ця книжка ні в якому разі не вичерпує усього написаного Рильським після „Знака терезів“, вона фактично являє собою цикл віршів про соціалістичний Київ, прекрасну столицю оновленої більшовицької України.

„На вулицях старих у молодій красі проводять дерева свій комсомольський пленум“ — читаємо на першій сторінці книжки „Київ“. Поряд з подібними, справді новими, зовсім незвичними для Рильського і своєю лексикою і образністю виразами зустрічаємо в нього й такі — „І з живиносного стебла назустріч животворним бурям багряна роза розцвіла“. Якщо абстрагуватися від конкретного змісту цих слів, то вони можуть здатися архаїчними. Але варт пригадати, що це сказано про новий Київ, і стане ясною влучність і доцільність усього наведеного вислову. Так старі слова починають звучати по-новому; досвідчений майстер наочно доводить, що всі формально-стилістичні елементи твору зумовлюються змістом, несуть у собі певну змістову функцію. От чому зовсім не традиційно звучить у Рильського октава, от чому навіть гексаметр не лякає читача, який може спитати словами самого поета: „Чом би гексаметром, справді, про Київ новий не співати?“ Весь свій великий творчий досвід, всю свою складну майстерність мобілізував Рильський для кращої реалізації основного завдання: розкриття в художніх образах трьох дійсностей Києва — минулої, сучасної й майбутньої.

¹ Максим Рильський, „Київ“. Поезії. Держлітвидав. 1935 рік. 44 стор.

Колись Рильський пишався удаванним об'єктивізмом своєї творчості,— про що б він не писав, його поза лишалася однаковою: псевдоолімпійська урочисто-застигла заспокоєність. Життя вщент розбило цю фальшиву, чужу радянській літературі позу. Не „добру і злу внимая равнодушно“, а хвилюючись, весь час не приховуючи свого особистого ставлення до тих або інших фактів, розповідає Рильський про те, що найбільше вражає його в новому Києві. „Це все близьке для мене, все зрідні, ба навіть більше, це живе в мені“—запевняє він в одній з кращих поезій збірки і далі каже: „люблю я здавна Київ, любов'ю теплою, як ніжний сніг“. Досить часто з почуттям гострої огиди згадує Рильський минуле Києва: середньовіччя, коли „про священність павуків, про недоторканість удавів герольд підкупний гомонів“, ще з більшою силою пише він про роки громадянської війни, гостро викрикує численних „рятівників“—катів трудящого народу, які „ім'ям отчизни, честі і любові грабіжницький благословляли шал“. Всі ці екскурси в стародавню і недавню історію Києва ще збільшують любов поета до оновленого соціалістичного міста. У збірці „Київ“ він виступає як справжній радянський поет, свідомий і відданий патріот нашої прекрасної соціалістичної батьківщини.

Не всі твори, включені поетом у розглядувану книжку, заслуговують на однаково високу оцінку—два-три з вміщених тут віршів хибують на зайву риторичність, голу розсудливість. Алеж в решті щасливе органічне поєднання високої ідейно-тематичної напруги з емоційністю, художністю, виключною виразністю. Відомо, яким послідовним пейзажистом був Рильський у минулому. Праці над пейзажем він не залишив і тепер. Але як ґрунтовно змінився самий підхід Рильського до пейзажу, як органічно включає його поет у загальну описувану ним панораму реконструкції вулиць і душ, у всю цілеспрямованість київського циклу. Ось, наприклад, уривок з вірша „На березі“:

Ці пагорби легкі, ці дерева могуті,
Дніпро, що розметав едвобні рукави,
Будинки ці стрімкі, ці жовтореді кручі,
Це маріння піску, каміння і трави,
Ця далеч, ці ліси в струмистому тумані,
Ці схили, де росте полин та звіробій,
Оркестру мідний рев, трамваїв дзеленчання,
Роботи й спочиву розмірно-певний стрій,
Цей чорносивий дим над весняним Подолом,
Дух фарби свіжої, асфальт у казанах,
І пляж, де губиш лік тілам брунатно-голим,
І жвава метушня залюблених комах,
Цей світ, обведений небесною стягою
І переламаний крізь безліч людських призм,
Приплив одним шляхом з Батумом і Москвою
В розлогий океан, що звуть—соціалізм.

На цьому уривкові надзвичайно легко перекоонатися в новій якості пейзажу в Рильського; колись він захоплювався саомодостатнім пейзажем, естетськими малюнками природи як засобом абстрагуватися від об'єктивного

життя, від громадсько - соціальних питань, тепер через новий соціалістичний пейзаж він просто приводить до певних політично - філософських висновків. Цей засіб нового використання пейзажу посідає надзвичайно важливе місце в усій книжці Рильського.

Прекрасне місто - сад, про яке могли лише протягом сторіч мріяти утопісти, розквітає на березі Дніпра. З радістю ще й ще раз придивляючись до цієї казкової дійсності, поет запитує :

Хто ж дав нам молодість і силу,
Мій рідний городе, обом ?
Хто мертвих літ незрушну брилу
Тонким різцем і долотом
На постать обернув прекрасну,
Де порив, подум'я, пожар
Міцні й прозорі, мов янтар,
Де дні палають непогасно ?

На це запитання автор далі сам і відповідає — „їх звуть більшовики“. Як про своїх вчителів і найбільших друзів говорить далі Рильський про більшовиків, найпалкіші і найніжніші строфи присвячує він будівникам нового небаченого світу. І, будучи послідовним, виходячи з усієї художньої системи книжки, в образі садовника виводить поет того, хто щоденно піклується за новий Київ :

Здавна славний садами, увесь він зробиться садом,
Цвітом увесь процвіте, нові завітчає будови,
Та ж недаремне в столиці зеленій слідкує за ладом
Старший садовник — Павло, що по - батькові зветься Петрович.

Згадка про тов. Постишева — єдина у збірці „Київ“ згадка про конкретну людину, немає в ній і якогось збірного синтетичного образу більшовика. „Більшовицький розум наполеглий, життя будувє із нової цегли“ — пише поет ; поряд з новими будинками ростуть і нові люди, реконструюється не лише місто, а й душа людини. Та Рильський не показує ще цього складного і хвилюючого процесу і хоч, говорячи про себе, він далі каже — „дивлюсь я на людей, читаю в їх очах, стискаю руки їм, вслухаюся в розмови“, але що саме бачить, про що чує — покищо не розповідає.

В одному з кращих творів збірки, що просто так і зветься „Я і Київ“, Рильський пише :

Підношу з повним кухлем
Я тост за береги Дніпра,
За тих людей, що окрилили
Цей город гордий та безкрилий,
Кого взиватимуть віки
Ясним ім'ям : більшовики.
Я молодий, бо з молодими !
Я — сто чортів, п'ятсот відьом !
Поневажаю разом з ними
Харона ветхого пором !

Творити хочу я, карамба!
Тесать, рубати, будувать,
Охоти теслям додавать
Тугими приструнками ямба,
А як зайдеться на війну —
В найвищу вдарити струну,
Щоб найсильніш рука стискала
Меч, викуваний із орала.

Важко переоцінити важливість цих рядків. Поет оголошує себе мобілізованим, надзвичайно енергійно висловлює прагнення діяти, працювати разом з тими, „кого взиватимуть віки ясним ім'ям: більшовики“. Будемо ж чекати наступних книжок тов. Рильського — цього видатного майстра радянської поезії, нових творів, у яких, ми певні, він дасть ширший показ нашої прекрасної дійсності, виобразить наших людей на весь їх могутній зріст.

О. Л. Жданович

ЗМУЖНІЛА МОЛОДІСТЬ ПОЕТА¹

І. Ю. Кулик — це автор таких видатних поетичних творів, як „Чорна епопея“, „Карачай“, „Ніагара“, „Робітниця Шура“ та інші. І розглядати будь-яку нову збірку поезій Кулика, цілком обминувши згадані тут твори, майже неможливо. Зробити це так само важко, як важко, наприклад, характеризувати останні поезії П. Г. Тичини, зовсім обминувши його „Псалом залізу“, „На майдані“, „Вітер з України“ тощо.

„Чорна епопея“, „Карачай“, „Ніагара“ і ряд інших творів глибоко і назавжди увійшли в поетичну характеристику І. Ю. Кулика, і без них всяка рецензія чи стаття були б надто неповними.

Творча путь І. Кулика — це путь пролетарського поета. Його найкращі твори на всіх попередніх етапах яскраво характеризують автора як поета пролетарського інтернаціоналізму. І передусім читача вражає величезний тематичний діапазон Кулика. В „Чорній епопеї“ перед нами встають картини бездушного дикунського знущання колонізаторів-хижаків над неграми і ріст революційних настроїв у пригноблених. Про тяжку долю поневолених Західної України і про гнів до кривавих гнобителів говорять „Коломийки“. Поет переносить читача то до шумливих вод Ніагари („Ніагара“), то на вершини Кавказа („Карачай“), то розкриває сторінки давнього минулого, то з натхненням співає гімн людям своєї прекрасної батьківщини.

І відображаючи життя негрів, чи кавказських горців, чи західноукраїнських селян, автор щоразу надзвичайно майстерно, як справжній художник слова використовує фольклор народів, безмежно збільшуючи і збагачуючи цим свою поетичну культуру. Але мало сказати — використовує фольклор як художник. Треба сказати точніше — використовує як пролетарський художник, як поет пролетарського інтернаціоналізму. Не фальшива екзотика, яка часто створювалася буржуазними фальсифікаторами „любителями народної словесності“, цікавить Івана Кулика. Ні. Поет використовує в фольклорі народів те, що правильно відтворює життя, те, що відображає прагнення і настрої мас, те, що дихає невблаганним гнівом до експлуататорів-панів. І беручи народні пісні, автор уникає всякого „безстороннього“ копіювання. Пролетарський поет, художник-реаліст Іван Кулик максимально загострює соціальне спрямування фольклору, максимально загострює в ньому лезо класової ненависті до гнобителів.

Широкий драматичний діапазон, пролетарський інтернаціоналізм, багатогранність поетичної культури, відсутність всякої споглядальної безсторон-

¹ І. Кулик, „Змужніла молодість“. „Молодий Більшовик“. Київ — Одеса, 1935 р.

ності, а натомість максимальна ідейна цілеспрямованість поезії, могутній гнів до класових ворогів — ось частково ті найголовніші риси, які є невід'ємними в характеристиці поета.

Добір поезій, що складають нову збірку Кулика „Змужніла молодість“ безперечно, не випадковий. Не випадкова і сама назва книжки.

Поезії „Змужнілої молодості“ розкривають перед нами насамперед одну з найтиповіших рис Куликової творчості. Це натхненна, віддана любов до своєї соціалістичної батьківщини, до партії до її мудрих вождів:

І думка цим насталена,
І серце б'ється цим:
На Леніна, на Сталіна
Рівняй ходу завзять.
І мозку кожний гран мого,
І кожний подих рим,
І кожну мить життя мого —
За партію віддать!

(„Пісня про моряка і пілота“).

Цей радянський патріотизм, почуття безмежної любові до партії наснажує пісню поета глибоким більшовицьким оптимізмом. В одній з кращих ліричних поезій „Лист V“ поет говорить:

Учора син сказав: — Ти вже старенький, тато:
У люстрі видно — ти ж постарів, постарів.
... А тільки ж тридцять шість разів ротатор
Циліндром обернув за знаком костурів...“

Але жодної меланхолійної нотки не викликає в поета ця констатація пройдених літ, бо чи ж може бути властива поетові меланхолійність, коли він відчуває всю велич своїх днів, коли він бачить розквіт своєї вітчизни, її запашну молодість. Ні, поет ще молодий — соціально молодий, „хоч і літами літній“.

Хоча все глибше я занурююсь у ніші
Прогнозних спогадів і перетворних строф:
Але хіба Москва не стала ще юніше,
Коли заглибилась натхненно у метро?
Але хіба Москва на мить єдину летом
Загаялась у вись, коли пірнула вглиб?
Ні, я не перестав цвісти її поетом
І не заплутався між календарних гліб.

Щира любов до своєї молодої розквітлої країни нерозривно поєднується у поета з мотивом глибокого, теплого почуття до найжиттєрадіснішої, найбільш творчої й ентузіастичної сили цієї країни — до молоді, до комсомолу. Автора захоплює творче завзяття комсомолу, він любить його бо бачить у героїчній комсомолі передових, натхнених, хоч ще й „безвусих“ творців нового суспільства, бійців, що твердо стоять на варті кордонів великого Союзу.

Вони на дно морське спускаються в ЕПРОНІ,
Під хмари зносить їх аероплан;
Загоном танковим чатують на кордоні
Ударну фабрику й плідний колгоспний лан.
І води Арктики закрижано - солоні,
Жагучі тропіки, і Гамбург, і Мілан,
І Йокагама, й Лондон знають добре
Наш прапор вогневий, блиск нашої зорі
І покоління віддано - хоробре,
Що будить піснею простори всіх морів“.

(„Промова“)

З цим комсомолом автор відчуває себе ще юнішим, ще міцнішим „Буяй же, комсомол,— говорить поет,— і квітни, й молодій, і далі молоді нас“. Цей радянський патріотизм, ця велика любов до вітчизни, до її людей ще більш заглиблює образ поета, як поета пролетарського інтернаціоналізму. Любов до життя, любов до молодості й молоді, глибокий більшовицький оптимізм, що по вінця сповнює поезії Кулика, робить його поезію справді емоціональною, глибоко хвилюючою.

Емоціональність віршів І. Кулика надзвичайно змістовна, вона впливає з безмежної, вдумливої любові до життя, вітчизни і партії, вона насичує кожний подих, кожний рядок його поезій. Ця глибока змістовність емоціональності поезії Кулика характеризує творчість поета і на попередніх ранніх етапах і сьогодні в останніх поезіях.

Збірка „Змужніла молодість“, охоплюючи ряд поезій, датованих 1921 22, 28, 29, 33, 34 і 35 рр., дає повну можливість переконатися у вірності наших висновків. Стверджують це і рання поезія „Зелене серце“ (1921 рік), і поезія „Ім'я його — прапор“, написана в 1935 році. Емоціональність поета впливає з глибокого оптимізму, любові до життя, впливає з того, що поет відчуває себе членом великого творчого, героїчного колективу.

Сумувати — хіба ж це можна!
Хай оті — безпорадні і хворі,
А послухайте, як омоложено
Мій голос звучить у „Моторі“!
Зелене серце. Роз'ятрене.
З наливними весняними пуп'янками.
— Майбутнє червоними ватрами
Для нас. І для мене. Бо з вами я.

(„Зелене серце“).

Водночас поезії рецензованої збірки дають можливість певною мірою простежити процес творчого змужніння поета. Запальна молодість перших поезій („Зелене серце“, „Лагерний збір“, „Артьомовка Шура“) стає, так би мовити, поважнішою, монументальнішою. Молодість

не зникає, вона тільки стає змужнілою. Це творче змужіння поета, передусім, виявляється в тому, що словесну щедрість перших поезій поступово заступає максимальна ідейна навантаженість кожного слова, кожної фрази. Поет надзвичайно економно користується з словесного матеріалу. Візьмим, хоч би вже згадувану „Пісню про моряка і пілота“. Розкриваючи нову суть, новий зміст героїзму наших радянських пілотів і моряків і показуючи, що саме веде їх на подвиги, поет говорить:

Моряк, що вростає в штурвал,
Пілот, що крило простяг,—
Брехня, що шукають вони небезпек
і смерті шукають уперто.
Вони атакують смерть
і борються за життя...

Чи є тут хоч одне зайве слово?! А як багато сказано хоч би цими двома рядками:

Бо їх не безумство хоробрих веде,—
о, ні — то мудрість хоробрих!

Отже, жодного зайвого слова. Фраза по вінця сповнена думкою. І скільки в ній разом із тим справжньої художньої, поетичної сили.

Так у процесі творчого змужіння поета завжди ідейні і завжди соціально насичені поезії його стають ще насиченіші, ще глибші й монументальніші.

Поважнішими стають і всі засоби поезики змужнілого автора. Навіть у метроритмічних конструкціях віршу, в окремих образах ніби відчувається змужніла молодість поета. Позаду залишились розхристані ритми, вибоїста мова, своєрідно задикуваті порівняння, наприклад, ранньої поезії „Лагерний збір“:

Півтори копи комси,
Окатої, прудкої тюльки.
Заджимало у таборі, як у вулику:
Ніби з сита,
— Комсомольців хтось понасипав
Силу!
Ну, й балакуни!
Ну й задири!
— От, такі-сякі сини —
Посміхаються командири.

Це пройдений етап. Металеву чіткість ритму, прозорість мови, поважність і глибину порівнянь — все це набув поет у процесі свого творчого визрівання, і ми можемо в цьому ще раз переконатися, проглянувши ряд попередніх цитат, уже наведених тут, хоч і з іншого приводу.

Вміщені в збірці „Змужніла молодість“ уривки з віршованого роману І. Кулика „Софієвка“ знову таки розкривають перед нами тенденцію послідовного, невпинного росту поета. Кілька уривків з великого роману, звичайно, не дають змоги розглянути всебічно цей твір, але все ж таки не

важко помітити і з вмішених тут розділів, що „Софієвка“ — монументальний роман, розгорнутий в надзвичайно широкому аспекті, і, позначаючись глибиною ідейно-художнього задуму, конденсуючи і максимально заглиблюючи досягнення попередніх шаблів творчості Кулика, становить новий етап у роботі поета.

Звичайно, не опис самої Софієвки, „що зросла од примхи пана“, стоїть у центрі уваги поета. „...Зрештою, Софієва — лиш тло“, — говорить він. Свій роман поет присвячує людині:

Ви ждали про Софієву поеми?

А я її складу про Василя ...

Хто ж цей Василь? Хто цей герой великого роману? Перші риси його портрету автор по суті дає цими рядками:

А зрештою — Василь був хлопець простий,
(Які ж бо справді хлопці мають бути),
Чимало в роки ті — четвертий, п'ятий, шостий,—
Таких було, але не в тому суть,
Я не кажу:

— Василь — то я, то — ми є:

Василь, то, може, дехто з нас.
О, днів моїх стобарвна вереміє,
Ти знала стільки тих, що не погас
Їх слід, накреслений розжевленням вугіллям
В підпіллі, в Арсеналі й під Трипіллям ...

Розгортаючи сюжет роману, автор вдало заглиблює тему твору яскравими ліричними відступами, що здебільшого позначаються великою змістовністю і, як завжди, чіткою соціальною заостреністю. Приміром, надзвичайно темпераментний і цікавий ліричний відступ про Одесу знаходимо в третій пісні роману. Поет з властивою для нього ненавистю до буржуазної фальшивої екзотики зриває романтично-екзотичний серпанок, яким частенько обгортали дореволюційну Одесу.

... та в час, коли Василь туди потрапив,
Що бачив у „Пальмірі степовій“?

— По „Дерибабушці“ снують „арапи“

Й без ліку сутенерів та повій ...
На Ланжероні — пляж, набитий вічно
Гнітючим місивом бридотно-в'ялих м'яс,
Й на Молдаванці — злидні гомеричні
Від поножовщини приходили в екстаз ...

І поруч з цим які теплі образи, які щирі слова любові знаходить поет, говорячи про нову Одесу — радянську Одесу:

Так, це Одеса. Де ж бо ще на світі,
В якому місті, над яким з морів
Бринять такі безпечні й діловиті
Акорди сонця, хвиль і димарів.

Ви ж бачите, як гавань поновіла.
З радгоспів лави тракторних когорт
Дарами сповнюють гостинний порт.
В Мілан, Стамбул, Геджас і гирла Ніла,
Напнувши крила аlich корогов,
Залізним роєм линуть теплоходи...

Не можна також обминути в „Софіївці“ надзвичайно цікавої тенденції автора „зірвати“ традиційні, стандартні образи, тонко, ніби мимохідь, висміяти шаблонні, застарілі аксесуари поетики.

О, і тепер, коли я на Кавказі,
Згадавши знов, Софіївко, тебе,
Дивлюся в небо (конче голубе!)
Одна з подібних постає okazji...

Одним легким штрихом, поставивши в дужки традиційний епітет неба, додавши до нього іронічне „конче“, поет поставив епітет, так би мовити, в дуже „незручне становище“. Надмірна потертість і шаблонність цього „постійного аксесуару“ яскраво оголилася...

Особливо гостро і невблаганно пародіює Кулик те шаблонне з поетичного арсеналу, що з'являється для нього соціально-чужим, дисонуючим з його глибоко оптимістичними настроями. В тім же підрозділі „Софіївки“ читаємо:

Отож мені замріяно належить
Зболіле серце вивернуть до дна
І затужить, без норми і без межі,
Що вже, мовляв, „не вернеться вона...

Значно гірше звучать ті місця, де тенденція „зірвати стиль“ надмірно оголюється і підкреслюється недоречно акцентованою брутальністю фрази:

І солов'ї свистять — собачі діти —
і місяць горне гори в свій сувій,—
А це ж усе, відомо, для піти —
Немов сурма коняці скаковій...

Не важко помітити, що поміж зразками тонкого ущипливого пародіювання шаблонних елементів поезії цей уривок дисонує своєю спрощеністю, навіть вульгарністю.

Цей зрив по суті є винятком в романі, але окремі збочення до недоречної спрощеності й оголеності є й у деяких інших поезіях збірки „Змужніла молодість“. Це трапляється саме тоді, коли він ніби недосить впевнений в силі свого художнього слова, в належній переконливості показаного й тому переходить до оголеної публіцистики, до риторичних доводів. Це певною мірою стосується, наприклад, до віршу „Ескіз портрета“. Яскраво, в гостро сатиричних тонах автор малює слизький, потворний образ дворушника:

Він глузуватиме з жовтоблакитних марень
(Бо він за акцію і справді проти мрій)
І душу викладе на стіл — „рубаха парень“!
І „широ визнає“ — ну просто „в доску свій“!

В кожному слові відчувається ненависть автора-більшовика до цієї бридкої і шкідливої постаті. Кулик як художник показує цей образ дворушника, але чомусь „висновки“ з цього „портрета“ автор робить іншими засобами, тобто не художнім показом, а шляхом оголеної публіцистики, оголено-лозунгових доводжень:

Так пам'ятаймо ж, що між нами є вони ще,
Не всіх ще викрила й знешкодила Че - Ка:
Товариші мої! Партійну пильність вище,
Як учить партія, як Сталін заклика.
Я знаю, знаю, темо, не нова ти,
Про пильність пісня вже не перша ця:
Уміймо ж їх одразу пізнавати,
Уміймо ж неомильно викривати
І нищити нещадно до кінця!

Для нас цілком ясно, що про все це Кулик міг би сказати незрівняно яскравіше, коли б у даному разі йшов по лінії найбільшого опору, по лінії художнього змалювання, по лінії образного художнього показу. Але для нас також цілком ясно, що ці зриви, яких ми не могли обминути, є по суті винятком у творчій роботі Кулика.

У збірці ж „Змужніла молодість“ перед нами вирізьблюється образ поета, який невпинно росте, який мужніє і, водночас, не втрачає юного завзяття, молодого запалу. Перед нами пролетарський поет, поет пролетарського інтернаціоналізму, натхненний патріот своєї великої соціалістичної батьківщини, любов до якої насажує його поезії справжнім більшовицьким оптимізмом, справжньою хвилюючою емоційністю.

Василь Клен

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА ПІСНЯ

Справжнє наукове розроблення та дослідження глибоких і багатих джерел української народної творчості стало можливим лише на основі розгорнутої боротьби КП(б)У з контрреволюціонерами, націоналістами, які намагалися поставити штучний бар'єр між трудящими масами України і усною народною творчістю та її традиціями.

Убивчу, смертельну для ворогів робітничого класу тенденційність народної пісні люто ненавиділи українська буржуазія та пани. Розбиті в відкритому бою з пролетаріатом, вони хотіли спрямувати українську народну творчість в націоналістичне русло, друкувати в „наукових“ збірниках псевдонародні тексти пісень. Свідомо не записували до них мелодій. Наприклад, популярну пісню про Кармелюка, селянського революційного повстанця початку XIX ст.— націоналісти перекурили, вихолостили з неї класову ненависть до панів тих селян-кріпаків, від імені яких виступав у цій пісні Кармелюк.

Зовуть мене розбійником,
Кажуть — розбиваю.
Я багатих убиваю,
Бідних нагороджаю¹.

На початку XIX століття, в умовах покріпаченої України, ця програма не могла не бути тим рятівним маяком, на який орієнтувалися мільйонні маси знедоленого селянства.

Через те ганебним фарисейством звучать спотворені націоналістами слова Кармелюка, які нібито він висловлює в пісні „За Сибіром сонце сходить“:

Зовуть мене розбійником,
Кажуть — розбиваю.
Ще нікого не убив я,
Бо сам душу маю¹.

Ні для кого не дивно, що ця поміщицька мораль, цей поміщицько-буржуазний „гуманізм“, вигаданий націоналістами, суперечив усій практиці незламного ватажка селянських бунтарів Кармелюка.

Вступна стаття Андрія Хвилі в збірнику „Народна пісня“ зриває забрано з націоналістів, з їх „наукових“, а справді шахрайських методів

¹ Підкреслення моє.—В. К.

підробки народних варіантів пісень і, таким чином, дає можливість читачеві обізнатися з рядом невідомих „позакулісних“ націоналістичних махінацій.

В блискучій статті „Кармелюк“, друкованій свого часу в „Комуністі“, Андрій Хвиля показав незламність бунтарської постаті Кармелюка і одночасно невиразність його політичної програми, що, зрозуміло, випливала із соціальної природи селянства, гнобленого і катованого царизмом на початку минулого століття. В зв'язку з оглядом життєвого шляху Устима Кармелюка автор статті досить докладно і ґрунтовно змальовує ті історичні події, що зумовили виникнення відомих народних пісень про боротьбу селян, очолених Кармелюком, з царизмом та панамі й чиновниками.

* * *

Важко жилося кріпакам за царизму. Щоденні безпричинні лайки та катування самодурів-поміщиків, кулаки та нагайки економів і осавулів, людські кари різками на панській конюшні — такий невичерпний список тих методів, за допомогою яких поміщик стверджував своє „право“ на селі і доводив перед кріпаком свою зверхність. Відомий критик Н. К. Михайловський описує епізод самодурства графа Аракчєєва.

У статті „Аракчєєв“ цей критик пише, що „крестьяне не раз слышали от Аракчєева слова: „у меня всякая баба должна каждый год рожать, и лучше сына, чем дочь. Если у кого родится дочь, то буду взysкивать штраф. Если у кого родится мертвый ребенок или выкинет баба — тоже штраф. А в какой год не родит, то представь десять аршин точива (холста)“.

Зацьковані і замучені кріпаки нечувано визискувались місцевою „владою“ — осавулами й економами, вірними слугами поміщицько-царської держави.

Під страхом нагайки працювали кріпаки на павському полі.

У неділю пораненьку
Усі дзвони дзвонять,
Осаули нагаями
На панщину гонять¹.

.....
„Ой, зза гори, зза крутої
Оконом з'їжджає,—
Спід правої пахвиночки
Нагайку виймає.

— так співається у цій пісні.

А в цей час мати з дочкою „нажали по півкопи,— сіли спочивати“.

Кінець пісні звучить трагічно:

Як ударив дівчиноньку,—
Обілляли сльози ...
Як ударив стару матір,—
Задзвонили дзвони ...

Розглянена пісня, ґрунтуючись на двох паралельних деталях, починається дзвонами, „у неділю пораненьку“, а в кінці її, коли економ ударив стару матір, знову „задзвонили дзвони“.

¹ Підкреслення моє.— В. К.

Цей рефрен,—„як ударив стару матір—задзвонили дзвони“,—звучить похоронним співом над свіжою могилою матері-кріпачки.

Багаті, насичені драматичною боротьбою події сприймаються читачем як гнівний, революційний осуд кріпосницької системи, ненависного царизму.

Пісня про чернігівського пана Селівановича розповідає про класову помсту розгніваних кріпаків над своїм віковичним гнобителем:

В його дочки Галюточки
На голові стрічки ...
Куди тягли Саливона,—
Кривавії річки ...

Український народ прославив у піснях своїх улюблених ватажків — повстанців Кармелюків і Довбушів, які жорстоко розправлялись з панами-кровопивцями, але він одночасно показав і тяжке життя бурлак — вічних наймитів, голодне і злидарське животіння обдурених куркулями чумаків ... В українській пісні бринить сумна доля української жінки, яка виряджала чоловіка на царську двадцятип'ятирічну військову службу („А ще сонце не заходило“), і горе дівчини, яку матір віддавала силоміць за нелюба.

Широке коло тем і мотивів!

Як у величезному історичному дзеркалі, бачиш усе каторжне життя пригноблених панамі українського народу. Пісні про кохання!

Важко навіть і передати всю гаму глибоких почуттів, того душевного інтимного ліризму, який характеризує пісні про кохання.

Пісні про кохання,—а вони займають у збірнику дуже багато місця,—надзвичайно різноманітні й різнобарвні своїми соціальними й художніми мотивами.

Дівчина співає до місяця, щоб він присвітив милому дорогу. А коли полюбив іншу, то хай зайде за хмари.

Козак од'їжджає, дівчинонька плаче. Вона з радістю приймає на себе всі життєві невдачі й труднощі, які постануть у далекій і непривабливій дорозі козака.

Козак покохав трьох дівчат, і одна з них, ревнуючи, забила його. Всі три приходять печально подивитись на милого, що поліг „під білою березою“.

У середу дівчина за зраду отруїла Гриця. Мораль така:

Оце ж тобі, Грицю, за тее заплата.
Із чотирьох дощок дубовая хата!

Зовсім не випадково, що українські пісні про кохання закінчуються трагічно.

Причин цьому треба шукати в соціально-економічних обставинах тодішньої кріпосницької епохи, що породжували трагічність життєвої розв'язки між дівчиною і коханим хлопцем.

Люта, як змій, свекруха, гадючий поговор проти дівчини, коханого козака „місцева влада“ забиває у рекрути, класова нерівність між дівчиною і коханим, що призводить до розходжень між ними — всі ці соціальні мотиви, що зумовлювали долю жінки і дівчини, відбиті в українській народній пісні.

Залежність кохання від „грошового мішка“ капіталіста і куркуля геніально показав Карл Маркс.

Він говорить, що той спроможний заволодіти найкращою дівчиною, хто володіє золотом.

„Я уродлив, но я могу купить себе красивейшую женщину; и, значит, я уже не уродлив, ибо действие уродства, его отпугивающая сила, сведена на-нет деньгами. Пусть я — по своей индивидуальности — хромо́й; но деньги предоставляют мне 24 ноги, и я уже не хромаю; я дурной, нечестный, бессовестный, тупой человек, но деньги в почете — значит, в почете и владелец денег. Деньги — это высшее благо,— значит, благо и их владелец; деньги, кроме того, освобождают меня от труда быть нечестным; предполагается, что я честен“. І далі Маркс говорить про гроші так: „Деньги превращают верность в неверность, любовь в ненависть, ненависть в любовь, добродетель в порок, порок в добродетель, слугу в господина, господина в слугу, безрассудство в рассудок и рассудок в безрассудство“. (Из философско-экономических рукописей Маркса 1844 г. Академическое издание Маркса и Энгельса на немецком яз. Т. 3.).

Карл Маркс визначає роль грошей в капіталістичному світі, показуючи їхню „здібність“ спотворювати чисті, незаплямовані почуття дівчини і хлопця.

Ця моральна й фізична пригніченість, ясна річ, не могла не відбитися і не могла не визначити журливого змісту та форми любовної пісні.

Неповноцінне спотворення кохання дівчини — ось лейтмотив усіх (або майже всіх) пісень про кохання.

Невже дійсність не породжувала радісного, щасливого кохання соціально рівних людей?

В переважній більшості кохання дівчини залежало від поглядів і планів матері або мачухи, що, в свою чергу, зумовлювалося економічною „кон'юнктурою“ їхнього мізерного господарства. Через те в піснях про кохання багато журби, туги за дівочим життям, змарнованим у нелюба або в звіра-свекрухи. Через те в піснях про кохання чується розпачливий, приречений на безнадійність голос дівчини, присилуваної матір'ю вийти заміж за немилого.

Про цю страшну, прокляту епоху говорив товариш Сталін у Кремлі на прийомі керівниками партії і уряду героїв праці — п'ятисотенниць по цукровому буряку:

„В самом деле, если подумать, что представляли собой женщины раньше, в старое время.

Пока женщина была в девушках, она считалась, так сказать, последней из трудящихся. Работала она на отца, работала, не покладая рук, и отец еще попрекал: „Я тебя кормлю“.

Когда она становилась замужней, она работала на мужа, работала так, как ее заставлял работать муж, и муж же ее опять же попрекал: „Я кормлю тебя“.

Женщина в деревне была последней из трудящихся. Понятно, что в таких условиях героини труда среди женщин — крестьянок не могли появиться. Труд считался тогда проклятием для женщины, и она его избегала всячески“.

Така тоді була епоха.

Отак вона відбилась і в народних піснях.

Для української народної пісні, яка серед фольклору інших радянських республік посідає своє велике місце, характерна особлива простота, що чарує і захоплює кожного читача музикальністю ритму і глибоким ліризмом.

Українські націоналісти марно намагалися переконати читачів у „безбуржуазності“ української нації.

Прихильники „безбуржуазності української нації“ намагалися довести, що сумний, мінорний тон чумацьких пісень умотивований не чим іншим, як „безкрайністю широкого степу“, „вовками-сіроманцями“ (проф. М. Сумцов), які нібито спричинювали чумакові в дорозі все його горе.

Пояснювати ритм чумацьких пісень тільки природними умовами — це значить не бачити причин тяжкого чумацького життя в існуванні тодішньої кріпосницької системи і ставати на шлях шахрайства.

Комуністична партія розбила ці ганебні й підлі спроби українських націоналістів.

Ми добре знаємо, що чумаків як єдиної соціальної або професійної групи в покріпаченому селі не було і, ясна річ, не могло й бути.

Історія говорить нам, що чумакувала біднота, запряжена подібно до волів у куркульські ярма визиску, ми знаємо, що вмирали бідні чумаки в широких степах від хвороб, від щоденного недоїдання й нужі, а куркулі на цьому завжди багатіли.

Українські народні пісні пересипані так званими постійними епітетами — бита дорога, сира земля, дрібні дітки, глибока криниця, біле тіло, сірі воли, сизокрилий орел, синє море. Ці пісні своєю художньою простотою забезпечують могутній вплив на читачів протягом століть. Скарби художніх засобів української пісні служать тим джерелом, з якого багатомільйонні радянські читачі черпають і черпатимуть надалі правду про трудовий український народ, про його творчість.

Українська народна пісня радісно лунає на бурякових плантаціях Марії Демченко і Ганни Швидкої, народна пісня лине херсонськими степами, якими колись їздили голодні й обшахраєні куркулями чумаки; піснею починаються наші з'їзди і наради, всюди проявляє свою радість звільнений від капіталістів і поміщиків український народ.

Не вернуться ніколи Аракчеєви, що видавали накази штрафувати невагітних жінок, не вернуться роки, коли українську народну пісню, так само як і українську революційно-демократичну літературу, душили й топтали брудними чобітьми царські сатрапи Валуєви і оголошували її поза законом царської влади розбиті Жовтневою революцією унтери Прішибєєви, які глумилися з трудящого народу, забороняючи вечорами світити світло і співати крамольних пісень.

Українська пісня, якій величезну увагу приділяють наші мудрі вожді товариші Сталін і Ворошилов, розвивається і буде потужно розвиватись, вона має свого читача серед багатомільйонних трудящих мас великого і переможного Радянського Союзу.

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ

У головній редакції „Двох п'ятилеток“. В другій половині червня в Москві в Правлінні спілки радянських письменників СРСР відбулася нарада, на якій українські письменники повідомили про свою участь в багатотомнику „Две пятилетки“.

Після короткого виступу т. В. Ставського, який нагадав присутнім, що робота над „Двумя пятилетками“ повинна стояти в центрі уваги Спілки радянських письменників, голова СРПУ тов. А. Сенченко розповів, як працюють українські письменники й що вони пишуть для багатотомника. Крім тих, що взяли участь у нараді (П. Тичина, П. Панч, О. Копиленко, І. Кириленко, Х. Гільдін), над темами для „Двох п'ятилеток“ працюють І. Кулик, М. Бажан, Н. Ушаков, М. Рильський, Арк. Любченко, П. Усенко, Л. Первомайський, Г. Коцюба, Ю. Шовкоп'яс та інші.

В бесіді українські письменники розповіли, як посувається їх робота над творами, призначеними для „Двох п'ятилеток“.

Павло Тичина пише поему про громадянську війну на Україні, про Котовського; частина поеми вже готова, цілком поет закінчить її у вересні. Петро Панч пише повість про боротьбу й перемогу Радянської України над німецькими окупантами, Олександр Копиленко закінчує повість про колгоспну школу.

Олександр Корнійчук подає пропозицію надрукувати в багатотомнику також кращі п'єси радянських драматургів.

Питання, що хвилювали українських письменників (одночасне друкування творів рідною мовою і в ба-

гатотомнику „Две пятилетки“, розмір творів, строки здавання рукописів тощо) розв'язані на нараді так, що авторам забезпечується плідотворна творча робота.

Тов. Л. Мехліс звернув увагу присутніх, що після смерті О. М. Горького на радянських письменників покладена велика відповідальність за роботу над „Двумя пятилетками“, ініціатором і натхненником якої був Олексій Максимович. До самих останніх днів Олексій Максимович турбувався про „Две пятилетки“, йому завдавало прикостей байдуке ставлення до роботи декого з письменників. Відзначивши пожвавлення в роботі, яке почалося, тов. Мехліс вказав, що від українських письменників залежить, щоб їх твори посіли в „Двох п'ятилетках“ одно з провідних місць.

Шевченківська конференція на Харківському заводі „Серп і Молот“. 30 червня в Комарівці під Харковом відбулася заводська конференція, присвячена життю і творчості великого українського поета - демократа - революціонера Тараса Григоровича Шевченка, що її влаштував завод „Серп і Молот“.

Це третя літературна конференція, організована заводом. Перші дві були присвячені творчості Маяковського і Пушкіна і пройшли з великим успіхом.

До Шевченківської конференції заводська громадськість готувалася понад два місяці, провівши величезну роботу по ознайомленню широких робітничих мас з творчістю, життям і епохою улюбленого поета. За цей

час в цехах заводу проведено 145 читань творів Шевченка, на яких були присутні 5200 чоловік; таксамо в цехах було організовано 10 доповідей про Шевченка, які зачитали і професійні літературознавці, і працівники Шевченківської картинної галереї і сами робітники заводу, найбільш обізнані з творчістю геніального поета. Цими доповідями охоплено біля 3000 чоловік.

Твори Шевченка — поета близького і рідного народним масам — взагалі читають на заводі дуже охоче. Але за час готування до конференції кількість читачів Шевченкових творів збільшилася на 3000 чоловіка.

Шевченко — геніальний поет, співець пригнобленого селянства, надзвичайно популярний серед трудящих мас. Значно менше знають Шевченка — як визначного майстра пензля. Заводські організації не пройшли повз це і провели екскурсії робітників до Картинної галереї Т. Г. Шевченка в Харкові. Галерею організовано відвідало близько тисячі робітників заводу.

На конференцію в Комарівці прибуло 600 чоловік серпомолотовців. Програма конференції була складена так, щоб десятками доповідями, які переважно повинні робити робітники заводу, охопити життя, творчість поета, його роль в боротьбі проти царату і панства, епоху Шевченка і його зв'язки з російськими демократами, висвітлити етапи класової боротьби навколо Шевченка, схарактеризувати окремі його твори тощо.

Звичайно, вичерпати таку величезну програму протягом одного дня неможливо. Тому 30 червня в Комарівці було заслухано лише чотири доповіді: „Життя і творчість Шевченка“ (доповідач начальник ремонтного цеху інженер Маложиленко), „Шевченко в боротьбі проти українського і російського панства“ (доповідач — робітник транспортного цеху тов. Ситник), „Шевченко і російські демократи“ (доповідач Люся Ісаєнко, партгор фабрики-кухні) і „Фольклор в творчості Шевченка“ (доповідач — старий кадровик, стахановець ливарного цеху тов. Ф. Пироженко).

Треба відмітити, що майже всі доповіді були цілком конкретні і змістовні. Доповідачі серйозно і де-

тально вивчили творчість Т. Г. Шевченка, ясно усвідомлюють його роль, глибоко ознайомились з критичною літературою. В цьому не абияк заслуга організаторів конференції.

Від імени Інституту Шевченка конференцію вітав тов. Сукачов, підкресливши величезну вагу цього культурного почину заводу.

Доповіді супроводилися виступами самодіяльних хорових гуртків, що виконували твори на слова геніального поета.

Продовження конференції перенесено на найближчий час і відбуватиметься на заводі.

Конференція ще раз наочно ствердила, що Шевченко — найпопулярніший, найулюбленіший, справді народний поет, що він близький і рідний мільйонам радянських читачів.

Твори М. Горького українською мовою. Протягом 1935 і 1936 року Державне літературне видавництво України видрукувало окремі твори М. Горького в перекладах українською мовою тиражем 134 тис. примірників. Минулого року видавництво „Радянська література“ випустило „Вибрані твори“ Горького в трьох томах. Незабаром вийдуть з друку масовим тиражем повість „Мати“ й оповідання „9 січня“, „Тюрма“, „Букоємов“.

Видавництво розпочало роботу над виданням повного зібрання творів Горького.

Видавництво „Молодий більшовик“ випустить „Мої університети“ М. Горького в оформленні художника Б. Крюкова (тираж 25 тис. примірників). Цього ж року вийде одностомник М. Горького „Вибрані твори“ і збірка публіцистичних творів „Горький про молодь“ (про молодих письменників, про молодого героя, про літературну учбу тощо).

Виставки пам'яті М. Горького. Бібліотеки Академії наук УСРР і Центральна обласна ім. ВКП(б) відкрили виставки, присвячені пам'яті М. Горького.

На виставках підібрані матеріали з оцінкою і ставленням до творів М. Горького Леніна і Сталіна, марксистська критика його творчості, а також цікаві відгуки радянських читачів на твори великого художника.

Численні матеріали виставок характеризують Горького як основоположника і творця пролетарської художньої літератури, організатора й натхненника антифашистської боротьби письменників Заходу.

Окремі етапи життя письменника ілюструє багатий і різноманітний фотоматеріал.

Менші виставки М. Горького організовані в районних і робітничих бібліотеках.

Листування художників слова. В Чернігівському музеї ім. М. Коцюбинського відкрилася виставка листування Максима Горького і Михайла Коцюбинського за період 1909—1913 рр. Листування показано в оригіналах.

Двадцятип'ятиліття з дня смертя Тесленка. 28 червня 1911 року, на 29 році життя, помер Архип Тесленко. Обірвалося молоде життя талановитого письменника, що вийшов з народних низів, що невпинно шукав правди життя, знаходячи тільки цькування, повівірняння по в'язницях і засланнях.

Архип Тесленко був відданим сином трудового українського селянства, жив його інтересами, болів його болями. Коли 1905 року селянські заворушення вибухнули з великою силою, Тесленко разом з своїми односельцями брав участь у революційному русі. Поразка революції дуже відбилася на Архипові Тесленкові. В своїх оповіданнях післяреволюційного періоду („Любов до ближнього“, „У схимника“) Тесленко висловив протест і гнів проти капіталістично-поміщицько-церковної системи, яка гнітила трудящий люд. Ці оповідання є найвидатнішими творами передчасно померлого письменника. Вони показують протек, що в нього були великі здібності вийти в перші лави боротьби художнім словом за повалення каторжного ладу. Але у нього не вистачало сил, щоб знайти справжній вихід. Він після вільноти впадає в песимізм, і, будиши уже тяжко хворим на туберкульоз, пише свій найбільший твір „Страчене життя“, в якому в особі Оленки доводить, що трудящій людині вибитися із злиденного життя, опанувати культуру неможливо.

В творчості Архипа Тесленка дуже сильний автобіографічний елемент. В оповіданні „Що б з мене було“ він описав своє тяжке дитинство, а в оповіданні „Немає матусі“ — юнацтво. В цілому ряді оповідань він змалював свої блукання, під час яких спостерігав картини тяжкого селянського життя, знущання царських сатрапів над безправним злиденим народом. („За пашпортом“, „Хуторяночка“ та ін.).

Песимізм Тесленка особливо виявлений в таких творах, як „Прощай! життя“, „Поганий до ями“, „Да здравствует небытие“. Але цей песимізм виходив не з вдачі письменника, а з тих тяжких умов, у яких він жив, гнаний і переслідуваний поліцією і донощиками. Справжній Архип Тесленко був життєрадісний, любив життя, любив трудящий народ. Таким пам'ятають його земляки, таким він зберігається в пам'яті людей. Невелика його літературна спадщина має, проте, і зараз цінність і матиме ще довгий час. Його твори, зв'язані з періодом революції 1905 року, назавжди залишаться цінним мистецьким скарбом українського трудового народу, що переміг той лад, який звалив Архипа Тесленка в розквіті його творчих сил.

Видання творів Маяковського на Україні. Державне літературне видавництво запланувало видати п'ять томів вибраних творів Маяковського в українських перекладах. Твори Маяковського для цієї збірки перекладають кращі радянські поети: Микола Бажан, Микола Терещенко, Володимир Сосяра, Михайло Семенко, Сава Голубанівський та інші. Незабаром має вийти перший том.

Видавництво „Молодий Більшовик“ ближчими днями випустить однотомник творів великого поета. Розмір книжки — 20 друк. аркушів. Редагує її Микола Бажан. До цього однотомника ввійдуть поеми „Облако в штанах“, „Ленін“, „Добре“, „На весь голос“ та інші вірші.

Академічне видання творів Шолом-Алейхеа. У травні цього року минули двадцяті роковини смерті класика єврейської літератури Шолом-Алейхеа. Інсти-

тут єврейської пролетарської культури Академії наук УРСР присвячує цій даті видання повної академічної збірки творів письменника.

Незабаром виходить з друку том „Менахем Мендель“. У цій книзі зібрано багато нових матеріалів та варіантів, які не були раніше опубліковані. Книга багата ілюстрована художником Б. Крюковим. Розмір її до 20 друкованих аркушів.

Готується ще два томи творів Шолом-Алейхема „Блукаючи зорі“ Все видання — 28 томів — розраховане на 3—4 роки.

Зустріч редакції „Літературного журналу“ з критиками. Редакція новоорганізованого „Літературного журналу“, органа українського і харківського обласного правління СРПУ, влаштувала 9 липня зустріч з молодими критиками. Ця зустріч в основному мала на меті притягти до участі в критичному відділі журналу молоді кадри починаючих критиків, студентів, що закінчили літературний факультет ХДУ, і студентів останніх курсів.

На жаль, літній час не дав змоги здійснити цю зустріч в такому масштабі, на який сподівалася редакція, і замість 50 запрошених студентів і дипломантів з'явилося значно менше.

На зустрічі були присутні критики і письменники Харкова. Виступали тт. Полторацький, Мамонтов, Замочник, Галушко, Гельфандбейн, Ходченко, Юрій Смолич і інші.

В бесіді були зачеплені не лише питання критичної роботи нового журналу, а й взагалі завдання, що стоять перед ним.

Тов. Мамонтов, наприклад, висунув пропозицію віддати в новому журналі велике місце висвітленню питань історії, теорії і практики театрального мистецтва. Цей матеріал дуже цікавить читача, і систематичне друкування його в „Літературному журналі“ може до деякої міри компенсувати відсутність на Україні спеціального театального журналу.

Тт. Ключа і Гельфандбейн зазначали, що існуючі на Україні літературні журнали мало впливають на загальний літературний процес. Щоб зробити „Літературний Журнал“ справді інтересним, живим і бойовим

органом, редакція повинна сміливо ставити дискусійні питання, гуртувати навколо них критиків, тримати щільний зв'язок з читачами, активно працювати з письменниками.

В більшості наших журналів критичні відділи поставлені надзвичайно слабо. Щоб уникнути цього в новому журналі, треба не обмежуватися рецензіями і оглядами, а давати статті синтетичні, проблемні, теоретичні тощо.

Бажано, щоб критичний відділ журналу не обмежувався лише українською літературою, а час від часу давав би матеріал про літературу братніх республік і світову.

Тов. Д. Галушко поінформував, що цього року з числа 50 дипломних робіт студентів літфаку ХДУ 20 робіт рекомендовані до друку. Серед них є низка цікавих критичних праць на різноманітні теми з сучасної і класичної літератури, теоретичних досліджень тощо. Використати ці роботи і, головне, притягти авторів до постійної творчої участі в „Літературному журналі“ — це одне з основних завдань.

Підсумки зустрічі зробив заступник відповідального редактора Юрій Смолич. Він констатував, що ця зустріч не дала всіх бажаних наслідків, бо студенти з'явилися в недостатній кількості.

Редакція журналу чекає від молодих критиків творчих заявок. Бажано, щоб критики, літературознавці, що зголосяться до участі в журналі, взяли на увагу орієнтовно таку схему: розробка творчих питань взагалі, критичні дослідження про сучасну українську радянську літературу, про спадщину, фольклор тощо. В журналі систематично друкуватимуться бібліографічні огляди.

Прийнято побажання провадити систематичне читання і обговорення в редакції „Літературного журналу“ матеріалів-статей до видрукування їх в місячникові. Це сприятиме постановці проблем, розгортанню дискусії навколо тих або тих принципів питань і активізуватиме критиків, літературознавців, що гуртуватимуться навколо журналу.

Зустріч з молодими критиками на ширшій основі буде знову влаштована редакцією восени цього року.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Пам'ятник В. І. Леніну в Харкові. Харківська міськрада оголосила конкурс на встановлення в Харкові пам'ятника В. І. Леніну.

Конкурс на виготовлення проекту пам'ятника має мішаний характер: відкритий і закритий.

Порядком закритого конкурсу над проектом будуть працювати 7 найви-

датніших харківських скульпторів і художників.

Пам'ятник мають поставити на майдані перед Червонозаводським парком культури і відпочинку.

Для проведення конкурсу міськрада утворила спеціальну комісію, до якої входять скульптор А. Страхов, архітектор Яновиський і інші.

ПРО ПЕРШУ УКРАЇНСЬКУ ВИСТАВКУ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА ТА ЗАХОДИ ЩОДО РОЗВИТКУ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА І ХУДОЖНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УСРР

Постанова РНК УСРР і ЦК КП(б)У

РНК УСРР і ЦК КП(б)У відзначають, що перша українська виставка народного мистецтва, в якій взяли участь кращі кустарно-промислові артільці, демонструє значні досягнення і високу художню якість виробів народних мас України.

РНК УСРР і ЦК КП(б)У ухвалюють:

1. Доручити управління в справах мистецтв при РНК УСРР визначити кращих майстрів-учасників виставки і подати на затвердження РНК УСРР для надання звання майстрів народного мистецтва.

2. Асигнувати з резервного фонду РНК УСРР 75.000 крб. для преміювання учасників виставки, для чого визначити:

Перших премій —	15 по 1.000 крб.
Других „ —	25 по 700 крб.
Третіх „ —	25 по 500 крб.

Решту грошей використати на влаштування курсів майстрів, виставок та з'їздів.

Учасникам виставки, які будуть премійовані, видати дипломи 1, 2 та 3 ступеня.

Для визначення премії затвердити комісію в складі тт. Хвилі (голова), Червоного, Рудякова, Гулого, Клінкова, Кричевського.

3. Для популяризації кращих зразків, представлених на I українській виставці, запропонувати управлінню в справах мистецтв при РНК УСРР видати альбом кольорових репродукцій з перших українських радянських гобеленів, видати ілюстрований альманах, присвячений виставці, видати

50 назв кольорових листків з вишивання, тканини, кераміки, різби по дереву, забезпечивши всі ці видання високою якістю з поліграфічного боку.

4. Для готування кваліфікованих кадрів доручити управлінню в справах мистецтв при РНК УСРР разом з Укопромрадою організувати майстерні-школи в:

а) Діхтрях — Чернігівської області — килимарську і ткацьку.

б) Решетилівці — Харківської області — килимарську і вишивальну.

в) Опішні — Харківської області — керамічну.

г) Петриківці — Дніпропетровської області — декоративного малювання.

д) Клембівці — Вінницької області — вишивальну і килимарську.

е) Скобцях — Київської області — вишивальну і килимарську.

Для роботи інструкторами в цих майстернях залучити кращих майстрів народної творчості.

5. Організувати в Києві при Державному українському музеї центральні експериментальні майстерні з відділами: килимарсько-гобеленим, ткацьким, керамічним, декоративного малювання, деревообробним.

6. Запропонувати Наркомвнуторгові забезпечити навчально-виробничі потреби всіх згаданих майстерень потрібною сировиною.

7. Асигнувати в 1936 році на організацію і обладнання майстерень та забезпечення сировиною 250.000 крб.

8. Видати протягом 1936 року ряд брошур з питань технології окремих художніх виробництв, фарбування

вовни - пряді та виготовлення фарб для керамічного виробництва.

9. Зобов'язати Укопромраду організувати зразкові крамниці в Києві, Харкові, Дніпропетровську і Сталіно для торгівлі високоякісними ви-

бами, зокрема, за індивідуальними замовленнями.

Голова РНК УСРР—П. Любченко.

Секретар ЦК КП(б)У П. Постишев.

МУЗИКА

Українська народна пісня. Видавництво „Мистецтво“ здає до друку „Збірник українських поживтневих пісень“, впорядкований кабінетом музичної етнографії науково-дослідної кафедри Київської державної консерваторії. Уже виготовлено два випуски. В першому буде вміщено 6 пісень про громадянську війну на Україні, в другому — 10 пісень про рух п'ятисотенниць та заможне культурне колгоспне життя. Крім того, видавництво готує „Збірку українських народних пісень для хору“ (10 пісень) в обробці Лисенка, Леонтовича та ін. композиторів; окремі видання 40 назв українських народних пісень в обробці сучасних радянських композиторів (Козицького, Ревуцького, Шевчука, Шутя, Кішка, Завгородного, Верьовки, Компанійця та Берндта), а також збірник пісень для народних інструментів (видання друге, інструментував Лутаєнко).

Центральна станція самодіяльного мистецтва при НКО готує до друку збірник народних танців. Збірник вийде у видавництві „Мистецтво“.

Поети і композитори. Якою повинна бути участь письменників у створенні оперних лібретто і музичних пісень? Якими шляхами повинна розвиватися спільна творча робота двох загонів радянського мистецтва — композиторів і поетів?

Ці питання не вперше обговорюються в письменницьких і музичних колах, але треба визнати, що ця справа посувається ще досить повільно. Справді, ми ще не маємо повноцінної української опери, створеної на радянському матеріалі. Може виникнути питання: чи є в українській сучасній і класичній літературі твори, придатні для оперного лібретто? Такі твори, безперечно, є, і за прикладами не треба далеко ходити. Хіба „Загибель ескадри“ при відповідному опрацюванні не може пра-

вити за оперне лібретто? Хіба низка творів класиків—Лесі Українки, Івана Франка, „Фата Моргана“ Михайла Коцюбинського і багато інших не дають матеріалу для створення монументальної, хвилюючої своїм змістом опери?

Нарешті, героїчне минуле з його незабутніми безстрашними героями, яскраве сучасне теж дають величезний простір для спільної творчої роботи письменників і композиторів. Такі легендарні фігури, як Чапаєв, Щорс, такі хвилюючі епопеї, як, приміром, челюскінська, і багато інших тем досі ще не використані в опері. І тільки пасивністю наших письменників і композиторів можна пояснити той факт, що, наближаючись до великої історичної дати—20-річчя Жовтня, ми ще не маємо повноцінної української радянської опери.

Тим то треба визнати цілком своєчасною творчу зустріч харківських композиторів і поетів, що відбулася в червні і мала на меті обговорити ці питання.

На превеликий жаль, на цю зустріч прийшло мало поетів, і це не дало змоги провести широко цікаву дискусію на тему про те, якою повинна бути радянська опера.

Композитор Борисов, звертаючи увагу поетів на специфіку оперного жанру, висунув таку тезу, що, мовляв, без любовного „трикутника“ опера неможлива і заздалегідь засуджена на невдачу. Соціальні події повинні, на думку т. Борисова, правити лише за тло, на якому розгортається колізія всередині цього „трикутника“.

Така штампована схема, що мало відходить від усталених зразків сюжетів італійських опер, викликала заперечення з боку більшості присутніх письменників.

Справа зовсім не в тому, щоб викинути з оперного жанру такі природні і високі людські почуття, як любов, але хибно і непотрібно вмі-

щувати їх в старі застигли оперні форми того самого „трикутника“. Дійсно, якщо висунути на перший план любовний „трикутник“ в таких темах, як, приміром, „Чапаєв“, „Загибель ескадри“, чөлюсінська епопея,—то це неминуче призведе до зниження глибокого соціального змісту самих тем. Про це говорили тт. Замочник, Дикий, Копштейн, Хазія і інші.

Розв'язок радянської опери повинен іти шляхом відбиття і в сюжеті, і в тексті, і в музиці звичайних людських емоцій, органічно пов'язаних з соціальною дійсністю. Тут можна взяти і любов, і дружбу, і героїзм, і тему материнства, відданість соціалістичній батьківщині і безліч інших що повсякденно породжує наше яскраве життя.

Цю тезу зачепив у своєму виступі композитор Берндт, але, на жаль, дискусія не набрала достатньої глибини. А це по суті основне питання радянського оперного жанру.

Багато говорилося на зустрічі про те, хто ж повинен вести перед в справі створення опери — композитор чи письменник. І хоч композитор Богуславський вважає, що перше слово належить тут композиторові, але це твердження було кваліфіковано, як певна схоластичність. Більшість обстоювала, що опера буде творитися тільки тоді, коли двоє митців — композитор і письменник, які мають щось спільне в своїх творчих шуканнях, обидва почнуть працювати.

Цілком праві були композитори, які закидали письменникам відсутність з їх боку активного інтересу до музики.

Величезні можливості щодо створення опери таїть у собі народна творчість. Цю скарбницю ще недооцінюють. Шоправда, композитори Богуславський і Фоменко повідоми-

ли, що вони приступили до роботи над оперою „Мар'януша“ на історичному сюжеті повстання в Турбях; ця опера в основному будуватиметься на використанні музичного фольклору. Сценарій доручено опрацювати Костеві Кошевському, до створення текстів деяких пісень передбачається запросити поета Володимира Сосюру. Але одна, та ще й не написана опера погоди не робить. І справа честі композиторів і поетів взятися до спільної праці так, щоб до 20 роковин Жовтня створити опери, гідні нашої великої епохи. З нашої опери треба зняти тавро найбільш консервативного мистецтва. Прекрасний початок російського композитора Держинського, високоавторитетне визнання його опери „Тихий Дон“ — повинні окрилити наших композиторів і поетів.

Повістка денна творчої зустрічі була викінчена концертом в плані обговорення шляхів розвитку української пісні. Композитор Богуславський прекрасно проспівав багато пісень, написаних українськими композиторами — Фінаровським, Берндтом, Фоменком, самим Богуславським і іншими на тексти російських поетів, переважно тих, чиї пісні друкувала „Правда“ в порядку конкурсу на кращу пісню.

Харківські поети мали досить сумну нагоду пересвідчитися, що з їхніх творів мало покладено на музику. І це зовсім не тому, що ці твори погані: справа полягає в тому, що далеко не все, що виходить спід пера поета під назвою „Пісня“, має в собі достатній пісенний матеріал, що піддається музичному обробленню.

Початок спільної активізації композиторів і поетів маємо. Чергова зустріч мусить бути демонстрацією поетичних творів, придатних для музики.

МИКОЛА МИХАЙЛОВ

16 червня в Ташкенті в урядовій лікарні після короточасної й тяжкої хвороби (стрептококової ангіни) помер художній керівник Української державної зразкової капели бандуристів орденоносець Микола Миколайович Михайлов.

Смерть вирвала з лав працівників українського радянського мистецтва одного з його найкращих представників, прекрасного організатора та обдарованого співака і музиканта, який помер у розквіті сил, на 33 році життя.

17-річним юнаком Микола Миколайович починає одночасно з навчанням у музтехникумі велику музично-виховну роботу в робітничих клубах, в червоноармійських частинах.

У 1932 році Михайлов завершує музичну освіту, закінчуючи вокально-педагогічний відділ Київського муз.-драм. інституту ім. Лисенка.

З весни 1935 року М. М. керує організованою Наркомосвіти УСРР зразковою капелюю бандуристів, яка за короткий час завоювала заслужену славу серед широких мас трудящих.

Тов. Михайлов помер на посту — під час творчого відродження капели до Середньої Азії, де перші ж її виступи були з величезним захопленням зустрінуті червоноармійцями і трудящими.

Тільки недавно Микола Михайлов разом з видатними працівниками Київ-

ської дежавної опери та керівниками „Думки“ і жіночого хорового ансамблю одержав високу нагороду уряду — орден „Знак пошани“.

Серед найширших шарів людності очолювана М. Михайловим капела бандуристів користувалася великою любов'ю. Найкращі зразки народної пісні, виконувані капелою і записані на грамофонних пластинках, були знайомі десяткам тисяч трудящих. Широкої популярності за межами УСРР капела набула під час своїх подорожей до Москви і Ленінграда.

Молодий, енергійний, талановитий керівник капели всю свою душу вкладав в улюблену справу збирання і музичної обробки дорожніх скарбів української народної творчості.

Короткий життєвий шлях М. М. обірвався надто несподівано.

ТЕАТР

Гастролі Московського художнього академічного театру ім. Горького в Києві. 1 червня Московський художній академічний театр ім. О. М. Горького почав п'єсами „Враги“ і „Пиквикский клуб“ свої гастролі у Києві.

Привізи до Києва 12 п'єс, МХАТ дав за місяць коло 60 вистав неперевершених зразків театального мистецтва. З великим і радісним напруженням стежили трудящі столиці за грою Качалова, Москвіна, Кніппер-Чехової, Тарханова — корифеїв театру, за високою талановитістю другого покоління мхатівців, за грою мхатівської молоді.

Всі п'єси йшли аншлагом. Найбільшим успіхом у глядачів столиці Радянської України користувалися п'єси Горького „Враги“, „На дне“, „В людях“, Чехова „Вишневы сад“, „Горячее сердце“ Островського і п'єса „Царь Федор Иоаннович“. А. Толстого, якою МХАТ починав своє творче життя 38 років тому.

Образи, створені Москвіним (горьківський Лука, чеховський Епіходов, толстовський цар Федор, Островського мільйонер Хлинов), Кніппер-Чеховою (Раневська), Тархановим (градоначальник Градобоев), Єршовим (Борис Годунов, Сатін), надовго залишаться в пам'яті київського гля-

дача. Окремо слід відзначити роль Качалова в п'єсі Кнута Гамсуна „У врат царства“. Виконання В. І. Качаловим ролі Карено, над якою він уже працює безперервно 25 років і щоразу все тонше відшліфовує її, є приклад для кожного радянського артиста як слід працювати над образом.

Мхатівський місяць у Києві цілком природно набрав масштабів мистецького свята для цілої Радянської України. З усіх кінців нашої квітучої республіки з'їжджалися до Києва на вистави МХАТ'у. Гастролі художників піднесли рівень київського театального глядача на кілька шаблів вище. І в майбутньому театальному житті Києва цей момент відіграє величезну роль.

Приїзд МХАТ'у має ще й інше значення. Поперше, він є відповіддю на перебування українських митців у червоній Москві на весні цього року; подруге, він є початком літніх гастролей ряду московських театрів, а також деяких українських у Києві. І таким чином він матиме велике виховне значення. І, нарешті, МХАТ серед своїх 12 постанов показав і добре відому київському глядачеві з інших театрів п'єсу „Платон Кречет“ українського драматурга О. Корнійчука.

Ленінсько-сталінська національна політика стерла всі перепони для

розвитку національних мистецтв, для досягнення ними вершин. І наша радянська українська література може сміло гордитись тим, що її представник зайняв почесне місце своєю п'єсою в репертуарі МХАТ'у. Це є цілком законне і здорове почуття гордості.

Постава „Платона Кречета“ у МХАТ'і прекрасно продумана, осмислена і є зразок побудови спектакля за принципом наскрізної дії. Театр працював разом з автором, звільнив п'єсу від дечого зайвого, дав прекрасний, сучасний одшліфований спектакль.

Перебування МХАТ'у в Києві — це не тільки постанови, це й велика додаткова мистецька виховна робота. Це і музеї, що показує яскравий шлях від „алексеевского кружка“ і загальноприступного театру, як у перший час звався МХАТ. Це і зустрічі мхатівців з київськими частинами Червоної армії, і ознайомлення з їхньою самодіяльністю, це і лекції в театральному інституті, це і участь в іспитах кіностудії при Київській кінофабриці, це і ряд інших форм громадсько-мистецької роботи мхатівців.

Втішатися вповні мистецтвом художників перешкодила тяжка втрата, якої зазнали народи РСР і трудяще людство цілого світу з смертю геніального пролетарського художника Олексія Максимовича Горького, ім'я якого носить МХАТ. Разом з усією крайною мхатівцями тяжко переживали втрату свого вчителя, кращого друга і натхненника, того, хто своїми п'єсами і своєю роботою відіграв величезну роль в розвитку театру. Але з ще більшою силою після важкої втрати заговорили горьківські герої з сцени МХАТ'у. В цих образах глядач бачив живим того, хто їх створив, і відчув його повне любові до людини велике серце великої людини.

30 червня МХАТ ім. О. М. Горького дав свої останні постанови і виїхав з Києва.

Театр ім. Вахтангова у Києві. З Києвом у колектива театру ім. Вахтангова зв'язано багато спогадів. На весні 1922 року, тобто 14 років тому, помер Вахтангов. На другий день після його смерті — 29 травня 1922 року колектив театру виїхав на гастролі до Харкова та

Києва. Тоді це була ще третя студія Московського художнього театру. У трудящих України молоді вахтанговці зустріли палкий прийом і глибоке співчуття своєму горю.

Так у спогадах вахтанговців сплелися в одне ціле молодість театру, весна, красень Київ, яскраве сонце, Дніпро, палкий темпераментний прийом з боку глядачів.

Через кілька років театр був у Києві ще раз проїздом лише кілька днів. І ось тепер театр знову через великий проміжок часу в Києві, з яким пов'язано стільки спогадів. Колектив театру вступив у період своєї творчої зрілості, а Київ став столицею України. Театр ім. Вахтангова привіз із собою чотири постанови. Одна з них зв'язана з ім'ям Вахтангова, молодістю театру і відома киянам першого відвідування, — це „Принцеса Турандот“, яку в свій час Київ оцінив глибоко і захоплено.

Театр привіз також одне з найбільших своїх досягнень за свій останній період — постанову „Егор Булычев и другие“. Ця п'єса пов'язана з ім'ям великого письменника, що його недавно оплакувала вся країна і трудящі всього світу.

Театр показав також постанови останнього сезону „Далекое“ Афиногенова і одну з робіт на класичному матеріалі „Коварство и Любовь“ Шіллера.

Ці роботи в сукупності своїй досить повно виявили творче лице театру. В цих поставах глядач України побачив основних провідних акторів колективу театру.

Свої гастролі в Києві театр розпочав 2 липня „Егором Булычевым“ і закінчив в останніх днях липня. З Києва театр виїхав на гастролі до Одеси.

Державний єврейський театр (ГОСЕТ) на Україні. Свято зустрічі у Бердичеві, влаштоване на честь колективу ГОСЕТ'у, яскраво показало, як тісно зв'язаний глядач України з єврейським радянським театром. Бердичів театр віддавав не в перший, а у шостий раз.

Після Бердичева театр переїхав на гастролі до Дніпропетровська, а далі поїде на гастролі до Запоріжжя, Одеси, Сталіно та Ворошиловграда. Театр відвідує Дніпропетровськ вже третій рік підряд. Глядач

Дніпропетровська познайомиться з роботою театру з таких спектаклів: „Бойтре-розбійник“, „Стіна плачу“, „Чотири дні“, „Король Лір“. У „Бойтре-розбійник“ театр, зберігаючи в основному ряд прийомів, знайдених ним у роботі над єврейською класикою, утвердився міцно на реалістичних позиціях. Театрові в цьому допомогли історизм п'єси (автор М. Кульбак) та її народність. „Бойтре“ і „Рекрут“ у єврейській драматургії — перші, можна сказати, спроби дати широке сценічне полотно на історичну тему. Соціальна загостреність п'єси робить спектакль хвилюючим та переконливим.

Дуже гострою є і друга прем'єра театру „Стіна плачу“. Останні події в Палестині підкреслюють актуальність цієї п'єси.

Обидві ці роботи виконані театром

у плані шукання реалістичних методів та форм. На цей шлях театр став міцно в „Чотирьох днях“ і свої можливості демонстрував у „Королі Лірі“, який так охоче і широко відвідували глядачі Москви, Ленінграда, Києва, Харкова, Дніпропетровська, Одеси.

П'єси Шіллера у Сорочинцях. Цього року велико-сорочинський драматичний гурток (Миргородського району на Полтавщині) поставив ряд п'єс класичних та радянських драматургів. Серед них: „Коварство і любов“ Шіллера, „Не все котів масляниця“ Островського, „Платон Кречет“ Корнійчука, „Чудесний сплав“ Кіршона.

П'єси ставили у залі колбуди. Спектаклі проходили з великим успіхом.

К І Н О

Фільм, присвячений Стаханову. До 30 серпня, на день історичного рекорду Олексія Стаханова, який став початком всенародного стахановського руху, українська студія Союзкінохроніки випускає звуковий кінонарис, присвячений О. Стаханову.

Фільм „Назар Стодоля“. У Харкові почато знімання звукового кінофільму „Назар Стодоля“ за однойменним твором Т. Г. Шевченка. Знімає фільм за сценарієм Івана Кулика режисер Одеської комсомольської кінофабрики Тасін.

Для натурного знімання в 10 кілометрах від Харкова в селі Льодному

споруджені декорації хутора XVII століття.

Збудовані садиба польського шляхтича, руїни корчми, двір сотника Кічатова та ін. Там же будується в'їзд у місто Чигирин і оформлення чигиринського ярмарку. В усіх основних ролях фільму знімаються артисти театру ім. Шевченка: засл. артист республіки Бучма грає сотника Кічатова, артистка Ужвій — Стеху, Сердюк — Назара, Антонович — Гната. Роль Галі виконує артистка ТРОМ'у А. Васильєва. В масових сценах: чигиринському ярмарку, переганянні на панщину селян візьмуть участь місцеві колгоспники і студії харківських театрів.

Н А У К А

Цікаві історичні документи про заборону української літератури. В Дніпропетровському обласному історичному архіві знайдено дуже цікаві, неопубліковані досі історичні матеріали — справи канцелярії катеринославського губернатора „О воспрещении печатания книг и брошюр на малороссийском наречии“. Серед документів особливий історичний інтерес становить секретний циркуляр міні-

стра внутрішніх справ генерал-ад'ютанта Тимашева від 23 червня 1876 р. катеринославському губернаторові про заборону друкування і видання творів і перекладів українською мовою. Ось що писав царський міністр: „Государь император в 18 — 30 день минувшего мая высочайше повелеть соизволил:

1) не допускать ввоза в пределы империи, без особого на то разрешения Главного управления по делам

не чати, яких би то ни було книг и брошюр, издаваемых за границей на малорусском наречии, 2) печатание и издание в империи оригинальных произведений и переводов на том же наречии воспретить, за исключением лишь: а) исторических документов и памятников, б) произведений изящной словесности, но с тем, чтобы при печатании исторических памятников безусловно удерживалось правописание подлинников; в произведенных же изящной словесности не было допускаемо никаких отступлений от общепринятого русского правописания и чтобы разрешение на печатание произведений изящной словесности давалось не иначе, как при рассмотрении рукописей в Главном управлении по делам печати, 3) воспретить также различные сценические представления и чтения на малороссийском наречии, а равно и печатание на таковом же текстов к музыкальным нотам*.

Наприкінці цього „циркуляра“ міністр підкреслює: „Не должны быть допускаемы к исполнению никакие пьесы и чтения на малороссийском наречии, дозволенные до сего времени драматической цензурой“.

Дослідження історії Києва. У зв'язку з реконструкцією і новим будівництвом у столиці України Інститут історії матеріальної культури разом з Київським історичним музеєм

проводять широке дослідження історії Києва. На новобудовах міста працюють три археологічні групи — на території урядового будівництва — колишній Михайловський монастир (вул. Жертов Революції); на території художньо-промислової школи — кол. Десятинна церква (вул. Короленка); на місці майбутнього центрального парку культури і відпочинку — правий берег Дніпра від Пролетарського саду до музейного містечка.

На території Десятинної церкви в період раннього феодалізму — X — XIII століття — була головна частина давнього Києва. Тут, на горі, в західній частині акрополя під захистом фортечних валів були розташовані багаті князівські палаци, розкішні храми, склади товарів, в'язниці, а також майстерні ювелірних, керамічних, кісткових та інших виробів.

Розкопи на території урядового будівництва таксамо мають величезне значення. У минулому році інститут досконало вивчив саму будівлю Михайлівського монастиря, зокрема мозаїку XII і пізніших століть.

У Пролетарському саду відкрили слов'янський могильник з кількома десятками кістяків. Цей могильник інститут передбачає дослідити в цьому році.

З участю кращих наукових сил Києва, Москви і Ленінграда інститут організує широке історичне дослідження Києва.

ПО РЕСПУБЛІКАХ СРСР

РСФРР

Про пам'ятник О. М. Горькому. Для увічнення пам'яті Олексія Максимовича Горького Рада Народних Комісарів СРСР і Центральний Комітет ВКП(б) ухвалили спорудити пам'ятник О. М. Горькому в м. Горькому, Ленінграді й Москві коштом держави.

Доручено Комітетові мистецтв при РНК Союзу РСР організувати конкурс на пам'ятник О. М. Горькому з залученням кращих сил.

„Буревісник“ на патефонній пластинці. Ленінградська фабрика патефонних пластинок випустила пластинки, присвячені пам'яті М. Горького. У виконанні народного

артиста республіки Монахова записані „Пісня про сокола“ і „Буревісник“.

Збірник, присвячений пам'яті М. Горького. 21 червня видавництво „Советский писатель“ випустило спеціальну книжку, присвячену пам'яті Олексія Максимовича Горького. У збірникові вміщено статті товаришів Дімітрова, Крупської, Бухаріна, Кольцова, вірші Дем'яна Бедного, висловлювання Ромен Роллана, Андре Жіда, Луї Арагона та видатних радянських письменників, діячів науки й мистецтва, колгоспників, колгоспниць. Книжка містить також біографію Горького.

Горьківський театральний фестиваль. Народна артистка республіки Віра Пашенна і заслужений артист республіки Щукін звернулися до Всесоюзного комітету в справах мистецтв і до всіх колективів театрів Радянського Союзу з пропозицією організувати щорічний театральний горьківський фестиваль, в якому мають брати участь ті театри Радянського Союзу, які дали за останній рік кращу постанову п'єси М. Горького.

Перший горьківський фестиваль артисти пропонують провести в Москві у дні перших роковин з дня смерті великого письменника.

Стипендія імені єврейського письменника Менделе Мойхере-Сфорім встановлена при Московському державному педагогічному інституті ім. А. С. Бубнова в зв'язку з століттям з дня народження письменника.

А. П. КАРПІНСЬКИЙ

В ніч на 15 липня ц. р. на дачі під Москвою від паралічу серця, який настав у наслідок тяжкої хвороби, помер президент Академії наук Союзу РСР академік Александр Петрович Карпінський на 90 році з дня народження.

Радянський Союз в особі академіка А. П. Карпінського втратив одного з найвидатніших своїх учених, видатного громадського діяча й незмінного керівника Академії наук, починаючи з 1916 року.

Академік А. П. Карпінський, який завоював своїми науковими працями світову славу, є фундатором радянської геології і має величезні заслуги перед радянською країною.

Александр Петрович Карпінський народився 7 січня 1847 року в сім'ї гірного інженера Богословського заводу на Уралі.

1868 року після захисту диплому в Петербурзькому гірному інституті Карпінського запрошують ад'юнктом по кафедрі геології. Незабаром молодого талановитого вченого обирають професором кафедри. А. П. став одним з фундаторів геологічного комітету, створеного 1882 року.

Новий німецький журнал. З липня в Москві виходить щомісячний літературно-художній журнал німецькою мовою „Das Wort“ („Слово“) за редакцією відомих німецьких письменників Люна Фойхтвангера, Бертольда Брехта і Віллі Бределя. В журналі беруть участь видатні німецькі письменники, поети і критики: Томас Манн, Стефан Цвейг, Генріх Манн, Арнольд Цвейг, Анна Зегерс і інші.

Збірки про революційне минуле народів Радянського Союзу. Видавництво Академії Наук СРСР випускає збірки, монографії і дослідження з історії і революційного минулого окремих народів Радянського Союзу. Близьчим часом вийдуть такі збірки матеріалів. „Повстання 1755 року в Башкірії“. „Історія Татарстана у другій половині XIX століття“ і „Матеріали з історії Азербайджана XIX століття“.

7 лютого 1936 р. минуло 50 років з дня обрання А. П. Карпінського в дійсні члени Академії наук.

Великий науково-громадський діяч нашої країни, акад. А. П. Карпінський водночас був видатним світовим ученим. Він був почесним академіком і членом - кореспондентом багатьох академій наук в країнах Європи, Америки.

Перу Карпінського належать близько 300 цінніших геологічних робіт. Його заслужено вважають батьком радянської геології. Присвятивши багато років своєї наукової діяльності великій праці по геології східного схилу Урала, А. П. перший дав також геологічну картину будови всієї європейської частини Радянського Союзу, починаючи від узбережжя Льодовитого океану до передвір'я Кавказа. Він встановив цілком новий, невідомий до того науці, артинський ярус пермської системи. В цьому геологічному ярусі останнім часом відкрито великі родовища нафти — Ішимбаєвські промисли.

Навіть останніх років свого життя А. П., не вважаючи на похилий вік, провадив велику наукову роботу,

керував діяльністю Академії наук СРСР, жваво цікавився життям своєї соціалістичної батьківщини. 1932 р. він брав діяльну участь в роботах виїзної сесії Академії наук на Уралі, влітку 1933 р. їздив в Північний край знайомитися з його непочатими природними багатствами, лише рік тому виїздив до Лондона на торжества з приводу сторіччя геологічної служби в Англії.

Найстаріший радянський вчений, А. П. Карпінський виступав на різ-

них з'їздах і конференціях, палко закликав всіх представників науки сполучати свою наукову роботу з практичною діяльністю, поставленою на службу переможному соціалістичному будівництву.

Видатний вчений і громадський діяч, А. П. Карпінський був вірним сином великого російського народу і своєї прекрасної соціалістичної батьківщини. Його смерть, — велика втрата для радянської науки, для всієї нашої країни.

БІРОБІДЖАН

Київські письменники в Біробіджані. До Біробіджану на обласну нараду з питань мови і літератури виїздили радянські письменники України тт. І. Фефер та Л. Резнік. Разом з ними з Білорусі виїздив критик єврейської літератури Я. Бронштейн. Громадськість тепло зустріла гостей.

Письменники виступали на зборах, зустрічах з трудящим населенням Автономної єврейської області, брали активну участь в обговоренні дальшого розвитку соціалістичної культури та літератури в Біробіджані. Відбулися організаційні збори письменників, що проживають в Біробіджані. Ці збори скликав обласний комітет Співки радянських письмен-

ників. Обрано оргбюро співки письменників єврейської автономної області в складі тт. Бергельсона, Рабіна, Крітеніка та Олевського. На голову оргбюро обрано тов. Рабіна.

На постійну роботу в Біробіджані, крім письменників Рабіна і Крітеніка, приїхало ще кілька культурних працівників.

Подарунок американських художників Біробіджанові. Група американських художників і скульпторів зібрала для подарунку біробіджанському музеєві, який організовують, понад сто своїх праць. Перед тим, як надіслати до Біробіджану ці праці (картини, гравюри, скульптури), їх мають показати на виставці в Нью-Йорку, а потім у Москві.

ВІРМЕНІЯ

Ювілей Акопа Акопяна. В червні вийшло сімдесят років з дня народження поета - більшовика, ветерана вірменської пролетарської поезії Акопа Акопяна.

Початок його літературної діяльності припадає на дев'яності роки минулого століття. Акоп Акопян виріс і творчо сформувався в робітничому трудовому середовищі і з ним, в більшості своїй, пов'язані його твори, написані протягом часу понад сорок років літературної праці.

Від перших ще неусталених своїх творів поет швидко переходить до бойових мотивів пролетарської поезії. Сміливим і мужнім віршем закликає він пролетарські маси до боротьби проти самодержавства капіталізму. Всі свої рядки, яскраве і сильне звучання їх, він віддає робітничому класові.

І не дивно, що буржуазна критика, бачачи широку популярність поета серед пролетарських мас, з ненавистю нападала на нього. Але поет був твердий і на всі ці напади влучно відповідав своїм гострим словом, словом поета трудящих. Виступаючи проти буржуазної ідеології, Акоп Акопян міцно пов'язує свою творчість з ідеями робітничого класу.

Після Жовтневої революції поет співає про соціалістичне будівництво, і його поезія вивнена революційним оптимізмом.

Акоп Акопян дістав високе звання народного поета соціалістичних радянських республік Грузії та Вірменії, і його ім'я користується широкою популярністю не тільки серед народів республік Закавказзя, але і всього Союзу Соціалістичних Радянських Республік.

Вірші Акопа Акопяна перекладалися і перекладаються на грузинську, тюркську, українську, російську і інші мови. Не зважаючи на свої старечі літа, поет продовжує невпинно працювати.

Великому вождеві народів товаришу Сталіну присвятив він одну з нових своїх поезій „В Кремлівському палаці“.

Вшанування ветерана пролетарської поезії. В червні в Будинку культури столиці Вірменії — Еривані відбувся вечір, присвячений ветеранам пролетарської поезії Акопу Акопянові.

Вечір відкрив запальною промовою секретар Спілки радянських письменників Вірменії Ваграм Алазан.

Широку доповідь про життя та творчість Акопа Акопяна зачитав голова Спілки письменників Гр. Сімо-нян. Після доповіді були виголошені і зачитані привітання від уряду, народного комісаріату освіти Вірменії, Державного видавництва республіки, від робітників столичної друкарні, від історико-літературного інституту, від курдських радянських письменників та ін.

Далі поети Н. Зарян, Г. Сорян і народна артистка Арус Восканян прочитали кілька Акопових поезій.

Вечір пройшов дуже тепло.

Президіум цього урочистого вечора надіслав привітальну телеграму ювілярові¹.

Літературна газета „Гран Тирг“ кілька номерів зряду присвятила Акопу Акопянові, подаючи статті, нотатки про його життя і творчість.

В № 14 газети вміщено привітання ювілярові від Ради народних комісарів Грузії, Всесоюзної спілки радянських письменників, спілки радянських письменників Вірменії, Грузії, України, Білорусі, Азербайджана та ін.

У цьому ж номері вміщено вірша Ованеса Шараза, присвяченого ювілярові — Акопові Акопяну.

З нагоди 70 ліття народного поета Грузії і Вірменії Акопяна Державне видавництво видало масовим тиражем листівку з портретом поета.

Перша збірка „Револуційні пісні“. Після поразки революції 1905 року настали роки реакції. Царський уряд, задумавши цей великий рух народу, кидав у в'язниці та зсилав у далеке заслання тих, що брали участь у спробі повалення кривавого трону монархії.

У грудях багатьох робітників та селян, навіть при догнотривалій розправі царського уряду над кращими бійцями з них, палав огонь більшовицької боротьби за повалення царату. Треба було підтримувати цей вогонь і організувати революційну масу для нового наступу на царизм.

І от 1907 року стає до діла сміливий боєць слова — революційний поет Акоп Акопян. Він збирає свої друковані в газетах „Искра“ та „Труд“ революційні вірші, недруковані переклади своїх поезій та нові — оригінали і складає невелику збірку.

Товариші з кавказької організації РСДРП, до яких звернувся Акоп Акопян із своєю збіркою, найшли за конче потрібне видати цю невелику актуальну книжку. Після їх ухвали невтомний боєць революційного слова та діла Акоп Акопян з подвоєною енергією стає до діла повного пробудження революційної свідомості робітників та селян багатонаціонального Кавказа могутнім словом поезії.

В той час важко було друкувати нелегальну літературу: навколо сновигали царські шпигуни. Проте це не стримує письменника, охопленого бойовим зав'язттям. У нього є товариші у друкарні „Грузинське видавничє товариство“, які співчували революційній боротьбі робітників. Акоп Акопян звертається до них. Другого дня, користуючись тим, що була неділя, робітники з захватом складають книжку, друкують і до кінця дня сповіщають, що збірка готова.

Акоп Акопян, захоплений швидкістю видання своєї книжки, бере велику в'язку книжок з псевдонімом „Пролетарій“ і везе додому. Їх було 3 тисячі примірників. У найкоротший час вони були розповсюджені нелегальним шляхом серед вірменських робітників Тіфліса, Баку та Батума.

Так вірші Акопа Акопяна, дев'ять у перекладі та вісім в оригіналі, серед яких були „Ще раз, ще раз“, „Револуція“, „Вмерлі — не зникли“, „Перше травня“ та інші, вийшли пер-

¹ Акоп - Акопян — мешкає в Тіфлісі.

шим виданням збірки вірменської пролетарської поезії — „Революційні пісні“.

На відзнаку 70-ліття життя Акопа Акопяна Державне видавництво Вірменії видало збірку вибраних віршів поета.

Книжкові новини. Накладом Державного літературного видавництва Вірменії вийшли з друку книжки:

Ваграм Алазан — „Замки та мори“. Це книга нарисів, вражінь від подорожі до Західної Європи — Польщі, Німеччини, Франції — часів міжнародного конгресу оборони культури,

що відбувся, як відомо, у Парижі 1935 року. Книжку ілюстровано.

Л. Толстой „Анна Каренина“. Переклад В. Тер-Аракеля. Передмова Г. Суріхатяна.

„Вірменські радянські письменники“, Антологія в перекладі на курдську. До антології ввійшли твори Шірванзаде, Г. Гакопяна, Е. Чаренца, Ст. Зоряна, Д. Демірчана, А. Бакунца, А. Вштуні, В. Алазана, В. Тотовенца, Г. Магарі, В. Норенца, С. Торонці, Г. Соряна та Гр. Кочера.

Крім того, в перекладі на курдську видано твори Ованеса Туманяна „Гікор“, „Собака та кішка“ та окремою книжкою його легенди та оповідання.

ЗА КОРДОНОМ

ВІДГУКИ НА СМЕРТЬ М. ГОРЬКОГО

ФРАНЦІЯ

Звістка про смерть Олексія Максимовича Горького з швидкістю блискавки облетіла Париж. Незабаром після одержання цієї звістки міністр закордонних справ Франції Дельбос висловив у сердечних виразах повіреному в справах СРСР Гіршфельдові свої особисті і французького уряду співчуття радянському уряду з приводу смерті великого радянського письменника Горького, широко відомого у Франції, як найвидатніший художник слова радянської країни.

З вечірніх газет 18 червня повідомлення про смерть Горького встигли надрукувати „Temps“ („Час“), „Paris—soir“ („Вечірній Париж“) „Intransigeant“ („Непримиримий“). „Temps“ („Час“) супроводжує цю звістку великою статтею Анрі Роллена, яка починається словами: „У Москві щойно помер не тільки всесвітньо відомий письменник, але й один з найстаріших російських революціонерів. Нова Росія віддає данину як талантові Горького, так і його ідеям, що за них він боровся палко і пристрастно“.

Роллен наводить різні факти з біографії Горького. Він підкреслює його дружбу з Сталіним. Сталін, — пише Роллен, — любив розмовляти з ним довгі години. Сталіна, безперечно, притягали ці скарби психологічного

аналізу, які його співрозмовник на громадів під час своїх подорожей по Росії і Європі.

Звістка про смерть Горького справила у Франції виняткове своєю силою враження. Портрети Горького з'явилися 19 червня на перших сторінках газет. Усі щоденні паризькі газети присвятили йому статті. Деякі, зрозуміло, не можуть дарувати Горькому його більшовизму, його величезної ролі в створенні соціалістичної культури, його багаторічної дружби з Леніним і Сталіним. Але ніхто, навіть запеклі вороги Радянського Союзу, не заперечують могутності його художнього генія.

Центральний комітет Французької комуністичної партії пише з приводу смерті Горького: „ЦК комуністичної партії схилиється перед смертними останками великого революційного письменника Максима Горького. Максим Горький віддав свій величезний талант, що створив йому світову славу, на службу народові і будівництву соціалізму. Ленін бачив у Горькому вірного виразника страждань і сподівань народних мас. Сталін прославив творчість померлого геніального письменника, якого оплакують разом з народами Радянського Союзу трудящі всього світу.“

Віддаючи Горькому цю останню шану, комуністична партія знає, що

висловлює почуття французького народу. Французький народ добре знає і любить глибокі твори Горького і зв'язує його блискуче ім'я з іменами найблагородніших і найвидатніших борців за хліб, волю і мир для всього людства".

У статті під заголовком „Світова жалоба“ Вайян Кутюрє пише в „Humanité“: „Світ сьогодні в жалобі, сумуючи за письменником, який був повноцінною і чудовою людиною. Максим Горький помер. Від Москви до Сан-Франциско, від Мурманська і до мису Доброї Надії, від Токіо до Буенос-Айреса його оплакують мільйони трудящих. Горький був письменником нової епохи, Горький був пролетарським письменником. Пролетаріат відкрив у ньому самого себе“.

21 червня газета „Humanité“ („Юманіте“) присвятила пам'яті Горького цілу сторінку. Статті про Горького дали найвидатніші представники французької інтелігенції, літературного, художнього і наукового світу на чолі з Роменом Ролланом. Перу Ромена Роллана належить стаття під назвою „Мій найдорожчий друг“.

У статті „Героїчний приклад“ Жан Рішар Блок пише: „Горький помер. Ви знаєте, що визначає це ім'я. Це не тільки ім'я письменника, якому ми зобов'язані безсмертними творами. Горький є також героїчним прикладом робітника, пролетаря, який самою тільки силою власного генія, власної волі і власної енергії піднявся до вершини творчості і слави. Нарешті,— і в цьому увічнення всього,— Горький лишився вірним пролетаріатові, революції, тому образу відродженої людини, який він носив у собі.“

Не дивно, що народ сплітає йому вінок з своєї любові і вдячності. Тим

то не дивно, що російський пролетаріат згуртувався навколо Горького, як навколо людини, в якій він впізнав свій власний образ.

Його талант притягав до нього навіть класових ворогів. Вони щедро давали йому свої обіцянки. Він відмовився простягнути руку для того, щоб одержати від Миколи II або Путілова шпату академіка. Царат, буржуазний лад не мали впертішого і запеклішого ворога... До останніх днів своїх Горький лишився вірним пролетаріатові, революції, новому світові. Ми зникаємо свої ряди навколо цього великого образу, цього дивного явища — дивної людини“.

Віктор Маргеріт пише: „Радянський Союз і весь світ втрачають в особі Максима Горького пророка нових часів, найлюдянішого і найпопулярнішого з письменників... Він сам страждав і любив вітати знедолених. Він був оповісником народу“.

Декав пише: „... Росія втратила геніального письменника, ім'я і творчість якого лишається нерозривно зв'язаними з сучасною історією його країни“.

У статті Ремі говориться: „Велич Горького,— а при світлі останніх огнів його життя тівн його виросла до велетенських розмірів,— полягала в тому, що він перший заговорив про літературу, про народ не з почуття симпатії, справедливості чи прагнення бути об'єктивним, а тому, що поділив страждання народу і його надії“. Він був натхненником нового світу.

Пролетарський читач ніколи не забуде Горького“.

Одночасно на сторінках „Humanité“ виступають з словами скорботи про Горького — художника, революційного борця, людину: Дюжарден, Віоліс, Журден, Поль Гзель, Пренан, Люрса і багато інших.

ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА

25 червня в Празі відбувся великий жалобний мітинг, присвячений пам'яті М. Горького. Мітинг був організований багатьма культурними організаціями, у тому числі Товариством культурного зв'язку з СРСР, робітничою академією, товариством легіонерів, спілкою письменників і ін.

Професор Неедлі прочитав доповідь про життя і творчість М. Горького. Виступали також професор Гора, секретар повпредства СРСР у Чехословаччині Шапров, чеський письменник Кубка і емігрант з Німеччини письменник Гецфельде. Мітинг закінчився співом „Інтернаціонала“.

АВСТРІЯ

18 червня вечірня віденська преса опублікувала на видних місцях повідомлення про смерть Олексія Максимовича Горького і вмістила його

портрети. Повідомлення подано з корогкими біографіями Горького, в яких відзначаються його величезні заслуги перед світовою літературою.

АМЕРИКА

26 червня в Нью-Йорку з'їзд комуністичної партії США вшанував пам'ять Горького. В ухваленій резолюції зазначено, що Горький належить не тільки масам Радянського Союзу, а й трудящим усього світу. Горький використав свій могутній талант у боротьбі проти експлуатації і релігійного мракобісся. Горького люблять мільйони в нашій країні. Він помер, — сказано в резолюції, — але його праці запалюватимуть, вчитимуть і спрямовуватимуть трудящі маси в Сполучених Штатах.

„Американсько-російський інститут“ у Сан-Франціско (штат Каліфорнія) влаштував збори пам'яті Горького. Були присутні 500 письменників, учителів, студентів, робітників. З промовами виступили французький письменник Жюль Ромен, американський письменник Бенет і два професори Стендфордського університету.

Видатний американський драматург Юджин О'Нейлль заявив: „Світова література втратила письменника, який посідав по праву найвидатніше місце серед письменників нашого часу... Горький не вмер. Його геніальна одухотвореність, розуміння трагічного і любов до людства, якими так перейняті його праці, не помруть, поки цінитимуться твори справжнього мистецтва“.

„Herald Tribune“ („Вісник трибуни“) пише: „З багатого життєвого досвіду Горький викристалізував свою стійку мудрість. Сердечність і теплоতা властиві не тільки його творчості. З цією сердечністю Горький керував пролетарськими письменниками, зокрема в Європі. Його виразне й благородне лице характерне для багатьох радянських людей, які вийшли з низів. Втілений у житті і працях Горького дух революції в Радянському Союзі став дійсністю“.

АНГЛІЯ

18 червня вечірні англійські газети вийшли з спеціальними додатками, в яких повідомляється про смерть Олексія Максимовича Горького. Газети вмістили великі некрологи, а також фота, на яких письменник сфотографований разом з товаришем Сталіним. В усіх повідомленнях підкреслюється, що Горький був великим письменником і в той же час великим революціонером. Газети називають Горького „дідом радянської літератури“. Газети підкреслюють дружбу Горького з Леніним і Сталіним.

В Лондоні 27 червня відбувся великий мітинг робітників і інтелігенції, присвячений пам'яті Горького.

Проф. Ласкі, Толлер, Гіффіт, ветеран ірландського революційного руху — відома революціонерка Деспард і інші у своїх виступах підкреслювали, що Горький сприйняв до кінця ідеологію робітничого класу і тим то революційні робітники завжди шануватимуть пам'ять Максима Горького.

У резолюції висловлюється сум з приводу смерті Горького — „батька радянської літератури, великого художника і невтомного борця за людський прогрес, проти несправедливості, жорстокості і реакції“. Наприкінці резолюції говориться: „Ми шлемо народам Радянського Союзу наше співчуття з приводу цієї великої втрати“.

БОЛГАРІЯ

З приводу смерті Горького висловили своє співчуття повпредству СРСР у Софії посланник Чехословаччини Макса, посланник Румунії Стоїка,

представники організацій письменників. Крім того, повпредство одержало багато листів і телеграм з висловленням співчуття від різних орга-

лізацій, установ і окремих осіб. Одна з груп письменників у своєму листі заявляє: „Вплив Максима Горького був величезний як на болгарську

літературу, так і на всю письменну Болгарію. Вся свідомо Болгарія любить і шанує Горького як свого рідного письменника“.

НІМЕЧЧИНА

Не зважаючи на неприховану ворожість до ідей Горького, газети відзначаються з великою повагою про покійного. Усі газети, за винятком тільки фашистського офіціозу „Völkischer Beobachter“ („Народний оглядач“) присвятили Горькому некрологи і статті. На перше місце газети висувають літературну діяльність Горького і одноставно визнають, що він, як пише, наприклад, „Frankfurter Zeitung“ („Франкфуртський часопис“), стояв у першому ряді сучасної російської і світової літератури“.

„Як письменник, Горький володів стилем досконалої ясності, — пише „Berliner Tageblatt“ („Берлінська що-

денна газета“). Він справді був народним поетом“.

Із творів Горького газети відзначають „На дні“, „Дитинство“, „В людях“, „Мої університети“. Газети відзначаються про Горького дуже обережно, бо його книги суворо заборонені в Німеччині і спалюються на вогнищах.

„Deutsche Allgemeine Zeitung“ („Всенімецька газета“) пише, що „книги Горького виникли з його політичної діяльності і змальовують російське життя з марксистською перспективою. Його книги належать по духу до більшовизму і є для нас заборонний розділ“.

ПОЛЬЩА

19 червня польське радіо передало докладне повідомлення польського агентства про смерть М. Горького. У повідомленні окремо відзначається співробітництво Горького з Леніном і Сталіним.

„Оточений всякими піклуваннями радянської батьківщини — сказано в повідомленні, — Горький є загально-визнаним і вищим авторитетом російської літератури останніх десятиріч“. Більшість газет, повідомляючи про смерть Горького, вміщують статті, присвячені його пам'яті.

„Kurjer poranny“ („Ранковий вісник“) під заголовком „Смерть найвидатні-

шого письменника - революціонера“ пише: „Горький з величезним блиском і силою відіграв свою видатну роль у світовій літературі“.

„Ekspress poranny“ („Ранковий експрес“) пише: „Як у російській, так і в світовій літературі Горький є символом безкомпромісної боротьби за права людини“.

„Wasz przeglad“ („Наш огляд“), спиняючись на причинах величезної популярності Горького, пише: „Читачі Горького вже з перших його років відчували в ньому провісника бурі, яка повинна зламати всякий гніт, підлість і несправедливість“.

ЯПОНІЯ

Газети за 19 червня наводять докладні біографічні дані про життя Горького, нагадуючи, що більшість творів Горького перекладена японською мовою і користується великою популярністю.

Правління радянсько-японського товариства „Ніцтро цюкай“ висловило повпредові СРСР тов. Юр'єву співчуття. У повпредстві і торгпредстві відбулися жалобні збори співробітників.

Редакція — Іван Куриленко (Відповідальний редактор), Ол. Копиленко, І. Кулик, Юрій Смолич (Заст. редактора), Юрій Яновський

Видає Державне Літературне Видавництво

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО

З СЕРПНЯ 1936 РОКУ В ХАРКОВІ ВИХОДИТЬ
НОВИЙ ЛІТЕРАТУРНО - ХУДОЖНІЙ, КРИТИЧ-
НИЙ І ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

„ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ“

Орган Українського і Харківського обласного Правління Спілки
радянських письменників УСРР.

(Виходить замість журналу „Червоний Шлях“).

„ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ“ містить художні твори українських
письменників, письменників братніх
республік, і іноземних революційних письменників.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 1 рік 18 крб. || На 3 місяця . . 4 крб. 50 коп.
На 6 місяців 9 „ || Окремий номер 1 „ 50 „

Передплату здавати всім райбюро і уповноваженим
„Союзпечати“, поштовим відділам і листонашам, вид-ву
„Рабочая газета“ (Київ) і всім філіям КОГІЗ'у РСФРР.

Передплатники журналу „Червоний Шлях“ одержуватимуть
місячник „Літературний журнал“ з відповідним пересуненням
термінів передплати.

Останній номер журналу „Червоний шлях“
вийшов з друку у лютому (№ 2).

„ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ“ редагує колегія в складі:
т.т. Івана Кириленка (відповід. редактор), Олександра Ко-
пиленка, Івана Кулика, Юрія Смолича (заст. відповідальн.
редактора) і Юрія Яновського.

ДЕРЖЛІТВИДАВ

Редактор І. Кириленко. Зав. редакції П. Холченко. Секретар редакції М. Гільов.
Техкер С. Білокінь Коректор Є. Циплакова.

Друкарня ім. Фрунзе. Харків, Донець-Захарж. 6. Уповноважений Головліту 2943. Замовл. 466.
Тираж 4.800. 7½-друк. арк. Пап. ф. 62 x 94—38 кг. 3¼ пап. арк. В 1 пап. арк. 122512 літ.
Здано в роботу 5-VII-36 р. Підписано до друку 26-VII-36 р.